

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Utbyttebestilling

Om en gruppe unge voksnes forventninger og opplevelse av ulike gudstjenester i

Den norske kirke

Øystein Fidjeland

Veileder

Førsteamanuensis praktisk teologi Tone Stangeland Kaufman

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH5065: Masteroppgave i praktisk teologi (30 ECTS), høst 2022

Antall ord: 23 580

Forord

Å fullføre denne masteroppgaven gir en merkelig sentimental følelse. Det markerer begynnelsen på slutten av seks utrolig fine år på MF Vitenskapelig Høyskole. Samtidig peker det frem mot et nytt kapittel som ferdig utdannet prest i Den norske kirke. Å hatt mulighet til å se nærmere på denne arbeidsplassen i denne oppgaven, har vært et både spennende og tidvis frustrerende prosjekt, og jeg føler meg heldig som har hatt en så god gjeng rundt meg underveis.

Jeg vil aller først rette en takk til mine fem deltakere som sa seg villig til å bruke tre av sine søndager til å dele så ærlig og åpent om sine gudstjenesteopplevelser. Jeg gikk fra disse møtene oppmuntret og glad til sinns, og gledet meg til neste gang. Takk for all positivitet og engasjement som gjorde en nybegynner som meg både trygg, takknemlig og inspirert.

Takk til min dyktige veileder Tone Stangeland Kaufman. Du har hele tiden hatt tro på mitt prosjekt og kommet med mange viktige og nyttige innspill som har formet og forbedret oppgaven til det den er i dag. Det har vært inspirerende å diskutere metodiske valg og relevant litteratur, og dine tilbakemeldinger har blitt satt stor pris på.

Jeg vil rette en generell takk til alle venner og familie som har spurt meg om hvordan det går, sendt oppmuntrede meldinger, tatt meg med i bønn, tilbudt å lese igjennom, og vært villige til å høre på all frustrasjon og inspirasjon hos en masterstudent med et tidvis «berg-og-dal-banepreget» følelsesliv. Det har betydd mye!

En spesiell takk til alle i kollektivet som har vært eksepsjonelt lyttende, imøtekommende og oppmuntrende i hele denne perioden. Å komme hjem til dere er en fest!

Helt til sist vil jeg rette en stor takk til gjengen på MF – både medstudenter og ansatte. MFs lesesal har vært min base, og jeg har stortrivdes! Det har vært masse latter, kaffe, spontane frokoster, kaffe, idemyldringer, nye bekjentskap, kaffe, godteriutdeling, oppmuntringer, quizzer, sjokolade og alt annet som trengs for å gjøre en skriveprosess så sosial og hyggelig som mulig. Livet er for kort til å ha en kjedelig masterperiode – så takk for at dere har gjort denne skriveprosessen så innholdsrik, verdifull og unik!

Januar 2023

Sammendrag

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt hvordan forholdet mellom forventninger og unge voksnes gudstjenesteopplevelser i Den norske kirke (Dnk) kan forstås. Jeg har gjort en empirisk kvalitativ undersøkelse der en gruppe på fem unge voksne i alderen 19-26 år har deltatt på fire ulike gudstjenester i regi av Dnk. Etter hver gudstjeneste har det blitt gjort et gruppeintervju der gudstjenestens opplevelse har blitt diskutert. Ved å bruke stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI) slik den er presentert av Aksel Tjora, har jeg, gjennom en abduktiv tilnærming med en startfase sterkt preget av induksjon, kommet fram til konseptet om *utbyttebestilling*.

Konseptet er basert på John og Julie Gottmans relasjonsteori om invitasjoner, og økonomisk skuffelsesteori om usikre utfall først utviklet av David E. Bell. Analysen av intervjuene blir drøftet med utbyttebestilling som analytisk verktøy og i lys av annen relevant teori som blant annet teaterteori presentert av Heid Leganger-Krogstad, Gunnfrid Lljones Øieruds konsept om modelldeltakere, Harald Olsens spiritualitetsdimensjoner og Marianne Gaardens empiriske funn om prekenhendelsen.

Oppgaven konkluderer med at *utbyttebestilling* er et relevant konsept som bidrar til å forstå unge voksnes gudstjenesteopplevelser i Dnk på en ny måte, og som også kan ha generaliseringspotensial utover denne konteksten. Den tilhørende modellen viser ulike dynamikker, blant annet hvordan forventning, utbyttebestillinger og gudstjenesteopplevelser henger sammen og påvirker hverandre i en hermeneutisk sirkel. I lys av modellen og annen relevant teori, argumenterer oppgaven for at gjenkjennbarhet, profesjonalitet og ro er utbyttebestillinger hos unge voksne, og at de ønsker en preken som hjelper dem med å forstå tekstene. Til sist argumenteres det for at et arbeid med målrettede gudstjenester og med opplæring og forventningsavklaring, kan øke unge voksnes følelse av utbytte i gudstjenester i Dnk.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	8
1.1	Tema.....	8
1.2	Avhandlingens relevans	10
1.3	Forskningsoversikt	12
1.4	Disposisjon	18
2	Metode.....	19
2.1	Vitenskapsteoretisk bakgrunn	19
2.2	Refleksivitet.....	20
2.3	Fokusgruppe-intervju	21
2.3.1	Intervjuguide	23
2.4	Utvalg av gudstjenester og deltakere.....	24
2.4.1	Gudstjenester	24
2.4.2	Deltakere	25
2.4.3	Kritikk av utvalg.....	26
2.5	Gjennomføring	27
2.6	Forskningsetikk	28
2.7	Analyse.....	29
2.7.1	Transkribering	29
2.7.2	Stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI).....	30
2.7.3	Koding og analysering.....	32
2.7.4	Konseptutvikling	33
3	Teori	35
3.1	Utbyttebestilling	35
3.1.1	Invitasjoner i forhold.....	35

3.1.2	Skuffelsesteori	36
3.1.3	Utvikling av utbyttebestilling	38
3.1.4	Definisjon av ord	38
3.1.5	Beskrivelse av begrepet	39
3.2	Supplerende teoretiske perspektiv	43
3.2.1	Trygghet og ritualer	43
3.2.2	Modelldeltaker	44
3.2.3	Teaterteori	45
3.2.4	Spiritualitet	46
3.2.5	Prekenhendelsen	48
4	Analyse	51
4.1	Vanlig gudstjeneste	52
4.2	Proft/uproft	54
4.3	Ro	56
4.4	Preken	58
4.5	Musikk	60
4.6	Felleskap	62
4.7	Personlig tro	65
5	Drøfting	67
5.1	Gi meg utbytte!	67
5.2	Kjent er kjært	67
5.2.1	Trygghet og deltakelse	68
5.2.2	Det ukjente	69
5.3	Ro fins i midten av proft	70
5.3.1	Hellig tid	71
5.3.2	Spiritualitetsformer i gudstjenesten	72
5.4	Preken og tekst: to sider, samme mynt	73

5.4.1	Preken som skuffer	74
5.4.2	En fremtredende bortgjemt tekst	75
5.5	Nye forventninger – nye utbyttebestillinger.....	77
5.6	Kollekt som teologikollisjon	78
5.7	Tilfredshet over kvantitet?.....	79
6	Utblick.....	81
6.1	De to tilkoblingspunktene	81
6.2	Videre forskning.....	83
7	Konklusjon	84
8	Litteratur	87
9	Vedlegg	91
9.1	Informasjonsskriv	91
9.2	Intervjuguide	94
9.3	Godkjenning NSD	95
9.3.1	Første godkjenning, original innleveringsfrist	95
9.3.2	Andre godkjenning, utvidet frist	98

1 Innledning

1.1 Tema

Jeg har i lang tid ansett gudstjenesten og gudstjenestelivet som pulsen og hjerteslagene i kirken; det faste møtepunktet som utgjør kjernen for kirkens arbeid der kristne samles, møter Gud og hverandre, blir oppløftet, utrustet og sendt ut. De siste 20 årene har gudstjenestedeltakelsen i Den norske kirke (Dnk) gått i en nedadgående kurve, og i 2019 ble det rapportert om nesten 1,4 millioner færre som deltok på gudstjenester i Dnk enn det var i 2005.¹ I en rapport fra KIFO hevdes det at unge medlemmer under 30 år er de som i minst grad deltar på gudstjenester eller føler tilhørighet til Dnk. Medlemmer fra 18-24 år skiller seg ut ved at 7.6 % opplevde sin forrige gudstjeneste negativt og 2.2% meget negativt, opp mot 3.9 % og 1.1 prosent totalt.² Jeg ønsker å se nærmere på nettopp hvordan unge voksne opplever gudstjenester i Dnk. I arbeidet med oppgaven, har unge voksnes *forventninger* kommet til syne som en sentral faktor. Min problemstilling er derfor: «Hvordan kan forholdet mellom forventninger og unge voksnes gudstjenesteopplevelser i Dnk forstås?»

---

¹ Tall hentet fra Statistisk sentralbyrå, «Den norske kirke».

² Rafoss, *Unge voksne og Den norske kirke*, 2017:3:21–24.

Tidligere har en empirisk undersøkelse av Tone Rustan Skaar pekt på at engasjerte unge kristne opplever at gudstjenesten i Dnk både engasjerer og berører lite. De ønsker seg gudstjenester som er utfordrende, livsnære og relevante, med forkynnelse som gir innsikt og konkrete eksempler som inspirerer til å ta troen på alvor og leve den ut i hverdagen.³ Ved å ta med fem unge voksne i alderen 19-26 år på fire ulike gudstjenester i Oslo, etterfulgt av et gruppeintervju etter hver gudstjeneste, har jeg gjort en kvalitativ undersøkelse av hvordan en gruppe unge voksne opplever ulike gudstjenester i Dnk. Her finner min forskning andre funn⁴ enn Skaar. Disse opplever gudstjenestens form mer positivt, og legger blant annet vekt på rom for stillhet og profesjonalitet i gudstjenesten.

Ved å ta i bruk stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI), har jeg kommet frem til konseptet om *utbyttebestilling*. Konseptet er basert på John og Julie Gottmans relasjonsteori om invitasjoner, og økonomisk teori om skuffelse ved usikre utfall først utviklet av David E. Bell. Jeg demonstrerer hvordan konseptet kan brukes som et analytisk verktøy for å forstå unge voksne sine gudstjenesteopplevelser på en ny måte, og reflekterer til slutt over hvordan Dnk kan arbeide for å lage gudstjenester som i større grad passer for unge voksne.

I likhet med UKM 2018, definerer jeg unge voksne i aldersgruppen 18-30 år.⁵ Jeg har valgt å bruke ordet *gudstjenesteopplevelse* heller enn *-erfaring*, ettersom en opplevelse i større grad står for seg selv og referer til den konkrete hendelsen. Derimot kan erfaring knyttes til flere opplevelser av forskjellig art, og til mer viktige opplevelser som har skapt endringer i livsførelse, tankemåte eller forståelse.⁶ I mitt materiale velger jeg også å bruke begrepet *deltaker* heller enn *informant* for å understreke deres aktive rolle.⁷

---

³ Rustan Skaar, «Trygt, men fjernt».

⁴ Jeg bruker begrepet «funn» for å beskrive menings- og kunnskapsskapingen i kvalitativ forskning. Dette er et innarbeidet begrep jeg opplever som praktisk og nyttig, på tross av dens konnotasjoner til et positivistisk paradigme med datainnsamling som avdekker upåvirkete «meningsklumper». Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 71–72.

⁵ Ungdommens Kirkemøte, «UKM 6/18 ‘Konfirmert – hva nå?’», 1.

⁶ Henriksen, «Åpenbaring, erfaring og teologi», 383–84.

⁷ Anker, *Analyse i praksis*, 29 fotnote 3.

1.2 *Avhandlingens relevans*

Det finnes mye forskning knyttet til barn og unge i forbindelse med trosopplæringsplanen, på konfirmanter og på voksne gudstjenestedeltakere. Derimot finnes det lite forskning på gruppen «unge voksne» og *deres* forhold til Dnk, noe som gjør det interessant å forske på. Metoden jeg bruker for å skape materialet⁸ med én samlet gruppe som møtes flere ganger til ulike gudstjenester, er tidligere også blitt brukt i Benedicte Wolowiecs bacheloroppgave om unge voksnes gudstjenestepreferanser⁹, og kan sammen med den være et metodisk innspill for fremtidige forskningsprosjekter. Videre håper jeg at funnene jeg kommer med vil stimulere til flere samtaler og forskningsprosjekt knyttet til unge voksne, gudstjeneste, tro og Dnk. Det utviklete konseptet «utbyttebestilling» og dens tilknyttede modeller, håper jeg kan bli gjenstand for videre bruk, uttesting og bearbeiding for å forstå gudstjenestekontekster (og eventuelle andre relevante kontekster) på en ny måte.

---

⁸ Jeg bruker bevisst ordbruken «å skape materiale» heller enn datainnsamling. Dette er fordi jeg ikke anser materialet som en fast størrelse som ligger der ute og venter på å bli funnet, men heller noe som skapes i samspill med forsker og deltaker(e).

⁹ Wolowiec, «Unge voksnes gudstjenestepreferanser». Denne bacheloroppgaven er ikke publisert, men jeg har fått tilgang og tillatelse til å bruke den i min masteroppgave.

Pastoralt og kirkelig kan det hevdes at mengden (eller mangelen på) forskning på unge voksne i Dnk, gjenspeiles i Dnks satsingsområder. Tydelig kommer dette også frem i Dnks siste julekampanje.¹⁰ Her vises bilder fra julefeiringer i Dnk fra barn til voksen, men perioden som ung voksen er klippet vekk. Slik signaliseres det at Dnk ikke er noe for dem, poengterer Elise Kruse i avisa Vårt Land. Hun sier at «det er ganske defensivt for et trossamfunn som skal være relevant for mennesker i alle aldre å gi inntrykk av at de har «gitt opp» en så stor og viktig aldersgruppe».¹¹ UKM 2021 mener at unge voksne fra 18-30 i for liten grad rommes i kirkens tilbud, og at Dnk må jobbe for et bredt tilbud med relevante arrangement til unge voksne.¹² I vedleggsdokumentet «Myndig tru – mangfoldige fellesskap» til sak 6 på UKM 2009, vises det til empiriske undersøkelser som hevder at måten aldersgruppene 15-18 og 18-30 møter og erfarer religiøse miljøer, har sammenheng med om de ønsker videre medlemskap og deltakelse. Mye tyder også på at unge voksne gir et godt bilde av hvilke utfordringer kirken kommer til å møte. De er ofte trendsettere, og kan slik gi et frempek på hvilke valg, verdier og preferanser som vil prege samfunnet i fremtiden.¹³ Min personlige motivasjon er også knyttet til at jeg som fremtidig prest har et ønske om å skape et menighetsfellesskap som oppleves meningsfullt for flere. Mitt bidrag gir refleksjoner om hvordan Dnk kan forstå unge voksnes opplevelser og hvordan gudstjenester kan gjøres mer relevant for denne viktige gruppen.

---

¹⁰ Fortsett å skape juleminner.

¹¹ Kruse, «Ikke bare barnas høytid».

¹² Ungdommens Kirkemøte, «Protokoll Ungdommens Kirkemøte 2021», 25.

¹³ Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, og Samisk kirkeråd, «Myndig tru - mangfoldige fellesskap», 1–7.

Til sist kan det også argumenteres for at oppgaven har forskningsrelevans i tilknytning til idealet om å søke kunnskap som er fordelaktig for mennesker og som kan bidra til å minimalisere skadelige konsekvenser.¹⁴ Norsk Monitor har i en undersøkelse vist at den opplevde livskvaliteten hos unge har gått drastisk ned fra 2009-2019.¹⁵ Tatjana Schnell har i sin forskning på mening vist både hvordan en høy grad av mening har en kausal sammenheng med bedre helse og livskvalitet, og at religiøse mennesker har en høyere grad av meningsfullhet grunnet opplevelse av tilhørighet, signifikans, orientering og koherens.¹⁶ Gitt sammenhengen mellom religion, mening og livskvalitet, mener jeg det er samfunnsmessig positivt om kirken klarer å tilby religiøse fellesskap der unge kan oppleve mening.

1.3   *Forskningsoversikt*

Selv om jeg har antydnet at det finnes lite forskning på unge voksne og Dnk, betyr ikke det at mitt bidrag gis i et vakuum. Oppgaven min blir del av en større samtale, og det er denne samtalen jeg ønsker å gi en kort oversikt over i det følgende underkapittelet. Grunnet oppgavens omfang vil ulike bidrag kun presenteres kort, og interesserte lesere oppmuntres til å utforske referansene.

---

¹⁴ Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 278.

¹⁵ Hellevik og Hellevik, «Hvorfor ser færre unge lyst på livet? Utviklingen for opplevd livskvalitet blant ungdom og yngre voksne i Norge».

¹⁶ Schnell, *The Psychology of Meaning in Life*.

I Rustan Skaar sin empiriske undersøkelse blant engasjerte, kristne studenter, ga studentene uttrykk for at de opplever gudstjenesten tilrettelagt for de eldre i felleskap, språk, rammer og musikalsk uttrykk.¹⁷ Dette er et poeng som har blitt fremhevet tidligere. I en artikkel fra 2003 beskriver Knut Tveitereid ironisk målgruppen i Dnk: «en godt voksen person med lang akademisk utdanning, med interesse for fin-kultur og med begrenset sans for åndelige opplevelser».¹⁸ Han spør retorisk hvor alle de åndelige søkende er, hvor countryen og rocken er, håndverkere og forretningsfolk, og ikke minst hvor er ungdommen?¹⁹ Gunnfrid Lljones Øierud har med sitt konsept om modelldeltaker²⁰ sett på sammenhengen mellom hvem gudstjenesten legger opp til, og resepsjonen hos konfirmanter uten oppgave i gudstjenesten. Ikke overraskende finner hun at gudstjenestene i større eller mindre grad har deltakerroller som ikke «passer for» konfirmanter. De ytrer et ønske om å være med i det som skjer, men når språket, nivået av kristendoms kunnskap, liturgisk kjennskap og livserfaringer ikke er tilpasset deres evner, kjeder de seg og klarer ikke å leve seg inn i det som skjer.²¹ Det kan dermed tyde på at Dnks gudstjenester i liten grad retter seg mot unge voksne og kan oppleves fremmed og fjern.

---

¹⁷ Rustan Skaar, «Trygt, men fjernt», 63–64.

¹⁸ Tveitereid, «De gode vanene», 53.

¹⁹ Tveitereid, 53.

²⁰ Se 3.2.2

²¹ Øierud, «Deltakerroller for konfirmanter».

Å oppleve gjenkjennelse trekkes fram av ungdommene i Fredrik Røste sin masteravhandling om trosopplæring, ungdom og gudstjenesteopplevelser. Ritualer de har blitt kjent med gjennom trosopplæring, gir dem en mer positiv opplevelse i gudstjenesten, og de sier det er deilig når de kan salmene i gudstjenesten, for da får de deltatt. Mens «de gamle» lærte salmer på skolen, gjøres ikke det i dag. Ungdommene føler de ikke kan dem, og de trekker frem at å kunne salmen/sangen er viktigere enn bruken av band.²² Noe lignende peker også Wolowiecs bacheloroppgave på.²³ Elementer som var sentrale i ungdomsarbeidet var kjente og ble trukket fram av de unge voksne som viktige for dem. I lys av Hartmut Rosas resonansteori, hevder Wolowiec at unge voksne ikke er negativt innstilt til gudstjenesten, men at de delene som skaper resonans hos unge voksne er mindre til stede i hovedgudstjenesten enn i gudstjenester tilpasset unge voksne. De har et ønske om at gudstjenesten skulle favne bredere og hatt et innhold som i større grad var rettet mot dem.²⁴

Et prosjekt som rettet seg mot unge voksne med suksess, var Majorstua+ i Oslo Bispedømme. I en evalueringsrapport av dette arbeidet fremheves et tydelig målrettet fokus. De beskriver målgruppen som kjennetegnet av konkurransesituasjon, krav om kvalitet og av konsumtankegang, og dermed både selektiv og kritisk. Dette gjorde at Majorstua+ arbeidet for å ha svært høy kvalitet. De ønsket å skape gjennomarbeidete tilbud og være godt forberedt, og rapporten trekker frem en sterk vektlegging av markedsføring av høy kvalitet.²⁵ Hillsong Church har også hatt suksess blant unge mennesker. I sin masteroppgave trekker Emilie Gillebo frem tre sentrale årsaker: et tydelig lederskap med klar visjon, lovsang som fungerer som en kulturell innpakning som senker terskelen og tiltrekker unge mennesker, samt et godt fellesskap mellom medlemmene som gjør at folk blir værende.²⁶ Høy kvalitet, tydelig lederskap og visjon, lovsang og fellesskap ser dermed ut til å kunne være viktige faktorer for unge voksne.

---

²² Røste, «Mer ungdomsgudstjeneste i gudstjenesten».

²³ Wolowiec, «Unge voksnes gudstjenestepreferanser».

²⁴ Wolowiec, 20.

²⁵ Askeland og Sirris, «Majorstua+ Kirke for unge voksne».

²⁶ Gillebo, «Hillsong Church».

Den enkeltfaktoren som likevel hadde mest betydning for gudstjenestetilhørighet hos deltakerne i Rustan Skaar sin undersøkelse, var forkynnelsen. I Dnk opplevde de forkynnelsen som for platt. De ønsket seg heller forkynnelse som er utfordrende, livsnær og relevant, og flere savnet mer bibelsk substans.²⁷ Tone Stangeland Kaufman har i sin forskning på forkynnelse for barn og voksne, pekt på at Ordet eller bibelteksten er lite brukt som rammeverk for prekenen. Tekstene fungerer heller som et springbrett til temaer, og de kan således få en overraskende perifer rolle.²⁸ Dette er et inntrykk som også finner dekning hos Marius T. Mjaaland. Han beskriver at i tre av de fire prekenene han undersøkte, presenteres forenklede budskap i påstander som «Gud er kjærlighet», «Gud er omsorg» eller «amor fati», og at bibeltekstens stemme i liten grad lar seg høres til fulle.²⁹ Clara Nystrand spør også i sin undersøkelse av 19 prekenmanuskript i Svenska Kyrkan, om prekenene i tilstrekkelig grad hjelper tilhørerne å gjenkjenne Gud i sin egen hverdag. Ofte skisseres det hun kaller «nød» med aktuelle og kreative metaforer, mens «nåden» blir forklart med klisjeer og enkle beskrivelser. Videre svarte som regel ikke «nåden» på den «nøden» som ble presentert. Hun spør retorisk om en preken uten Gud kan skape et gudsmøte, og hun utfordrer teologer til å undersøke hva man våger å si om Guds virke i verden i dag.³⁰

Alder og forstrolighetsgrad med kirken er noe som spiller inn på forståelser av og forventninger til prekenen, noe Nete Helene Enggaard har sett på i en dansk studie. Mens kirkefremmede dåpsgjester og yngre (39-49) sporadiske kirkegjengere hadde prekenen som gudstjenestens høydepunkt og egentlige sentrum, vektla de eldre (60-80) sporadiske kirkegjengerne gudstjenesten som helhet. De eldre sporadiske finner heller «ordet» i andre elementer i gudstjenesten, mens de yngre og kirkefremmede blir skuffet når prekenen ikke treffer. Også de faste kirkegjengerne tillegger prekenen stor betydning, men hvis ikke den treffer, gjør deres kjennskap til presten at de grunner på den resten av uka for å prøve å forstå prestens mening.³¹

---

²⁷ Rustan Skaar, «Trygt, men fjernt», 64–65.

²⁸ Kaufman, «Mer enn ord?», 262.

²⁹ Mjaaland, «Prekenen som hendelse».

³⁰ Nystrand, «Nöd och nåd i aktuell svensk predikan», 172–84.

³¹ Enggaard, «Højmassen set fra kirkebænken».

Vektlegging av prekenens posisjon kan dog muligens også være i endring. Harald Olsen har med sin modell om spiritualitetsdimensjoner³², undersøkt endringer i spiritualiteten på Sørlandet, både hos menigheter og hos prester. I sin første undersøkelse fra 2005, ga 16 av 32 menigheter kontant uttrykk for at folk opplevde seg overlesset av ord, og overmettet av kirkens standpunkter og meninger. Det kom tydelig frem at en rituell/estetisk og kontemplativ spiritualitetsdimensjon ble gitt mer plass i gudstjenestene, men ikke noe entydig bekreftelse på at det gikk på bekostning av den verbale/rasjonelle dimensjonen i gudstjenesten.³³ Derimot kom dette frem i en utdypende intervjuundersøkelse fra 2008 hos prester i de samme menighetene. For 14 av 25 prester var den verbal/rasjonelle dimensjonen blitt mindre viktig, og de rapporterte om kortere prekener som var mer livsnære og eksistensielle enn teologiske og lærefokuserte; dette som respons på hva de oppfattet menigheten verdsatte. Tilsvarende var det den kontemplative og den rituelle/estetiske dimensjonen som hadde økt mest i prestenes egen spiritualitetsprofil siden de sluttet på studiet.³⁴

En mer kontemplativ rettet spiritualitet fremkommer også i Jette Bendixen Rønkilde forskning på danske gudstjenester. Her fremheves gudstjenesten som et annerledes rom i hverdagens travelhet. Deltakerne beskriver det som et sted de kan puste ut og rette fokuset mot noe annet. De har forventning om å oppleve fred og ro, og beskriver gudstjenesten som «stillhedens time».³⁵ Det ritualiserte handlingsforløpet i dette annerledes-rommet, skjerper sansene, og gir et sterkt nærvær som er annerledes enn hjemme og som deltakerne bestemmer for Gud.³⁶ Her kan også andre funn fra Enggaard sin studie kaste lys over hvordan fortrolighetsgrad spiller inn. Mens de kirkefremmede dåpsgjestene opplevde formen som fremmed, erfarte de med økt fortrolighet formen som noe meditativt som skaper en følelse av ro og trygghet.³⁷ Dette fremhever igjen viktigheten av kjennskap som tidligere er påpekt.

---

³² Se 3.2.4

³³ Olsen, «Fra lærepreken til lysglobe».

³⁴ Olsen, «Mot stillheten og skjønnheten».

³⁵ Bendixen Rønkilde, «Liturgi: Fra skam til værdighet på en time», 94.

³⁶ Bendixen Rønkilde, «Liturgi: Fra skam til værdighet på en time».

³⁷ Enggaard, «Højmessen set fra kirkebænken».

En endring som Rustan Skaar fremhever, er at ingen av informantene beskriver at de går på gudstjeneste av vane, tradisjon eller forpliktelse. Mens dette kanskje var grunner tidligere generasjoner vektla, hevder Skaar at denne gruppen heller søker innlevelse, berøring og engasjement.³⁸ Dette kan muligens ses i lys av en subjektivering av samfunnet. Linda Woodhead og Paul Heelas hevder at tradisjonell religion vil ha tilbakegang og vike mot en mer holistisk og subjektiv spiritualitet.³⁹ Kaufman argumenterer dog for at den subjektive vendingen kan bli en ressurs for fornyelse og vitalisering. Hun trekker frem Diana Butler Bass sin forskning på såkalte «mainline churches» i USA som er preget av liv og vekst.⁴⁰ Bass beskriver dem som *intensjonelle*: de tenker på *hva* de gjør og *hvorfor* de gjør det, og anser seg som «pilgrimer» som blir formet av troen sin på sin reise gjennom livet.⁴¹ Kaufman peker så på Korsvei, en bevegelse som av en økende mengde mennesker, også ungdom, blir sett på som relevant og aktuell. Hun fremhever retradisjonalisering: at tradisjonen blir enn ressurs man kan hente fra etter behov og slik endres heller enn forlates. Ved dette kan det skapes et alternativ til polariseringen av religion og spiritualitet der verdsettelsen av personlig erfaring ikke nødvendigvis står i opposisjon til eksterne autoriteter; et alternativ hun hevder er attraktivt for ungdom i dag.⁴²

Sentrale temaer som har blitt skissert ovenfor er blant annet kjennskap og tilrettelegging, prekenopplevelser og -forventninger, samt spiritualitets- og samfunnsendringer. Det er inn i denne samtalen jeg skal gi mitt bidrag.

---

³⁸ Rustan Skaar, «Trygt, men fjernt», 66.

³⁹ Heelas og Woodhead, *The spiritual revolution*.

⁴⁰ Kaufman, «A New Old Spirituality for Youth Ministry?», 40–42.

⁴¹ Bass, *The practicing congregation*, 69–90.

⁴² Kaufman, «A New Old Spirituality for Youth Ministry?», 48–56.

1.4   *Disposisjon*

I de følgende kapitlene vil jeg gjøre rede for min metode, teori, analyse og drøfting. SDI-modellen jeg har brukt som fremgangsmåte er preget av en induktiv start med en empiri-nær koding og -analysering som søker å la materialet tale for seg. Materialet settes så i dialog med teori i en abduktiv tilnærming som søker å forklare funnene ved utvikling av konsepter. Selv om jeg følger den mer konvensjonelle disposisjonen med å presentere teorikapittel før analysen, vil jeg understreke overfor leseren at utforskningen av teorier først skjedde i etterkant av analysen. Drøftingen vil se analysen i lys av teorien og den utviklede konsept-modellen, før oppgaven avsluttes med utblikk, oppsummering og konklusjon.

2 Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for mine metodiske valg. Jeg vil først presentere min vitenskapsteoretiske bakgrunn og diskutere min rolle som forsker. Jeg vil deretter presentere, forsvare og kritisere mine metodiske valg og prosess for å øke oppgavens transparens og gjøre det mulig for leseren å ta stilling til kvaliteten til forskningen som er gjort.⁴³

2.1 Vitenskapsteoretisk bakgrunn

Mens positivismen hevder at vitenskapelig kunnskap kun fremkommer via sanseerfaringer, og *poststrukturalismen* anser virkeligheten som sosialt konstruert og ser på maktrelasjonene i samfunnet, særlig språklig makt, fokuserer *hermeneutikken* på menneskers opplevelser og meningsskaping, og søker å forstå disse ved å relatere fenomener til den større helhetssammenhengen de er en del av. Det er innenfor det hermeneutiske rammeverket jeg plasserer meg. Dette er et forskningsparadigme som har vært svært sentralt for utviklingen av kvalitativ metode og sammenfaller med min oppgaves fokusområde. I lys av dette paradigme blir det viktig for meg som forsker å avklare og reflektere rundt mine egne fordommer, samt å reflektere over hvordan kontekst, fordommer, del og helhet spiller inn hos mine deltakeres fortolkninger.⁴⁴

---

⁴³ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 264.

⁴⁴ Brottveit, *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder*, 24–45.

2.2 Refleksivitet

Refleksivitet handler om å gi «en tolkning av egen tolkning»⁴⁵ og diskutere påvirkningsfaktorer som bakgrunn, forventninger, posisjon og interaksjon.⁴⁶ Som ungdom opplevde jeg og mine venner at ungdomssamlingene og de ordinære gudstjenestene i Dnk ga oss lite, men at møter i frikirkens ungdomsmiljø var meningsfulle for oss. Jeg har dermed opplevd verdien av å ha et godt kristent fellesskap og gode møter da jeg var ungdom, men i liten grad opplevd at jeg og mine venner fant dette i Dnk. I dag går jeg i en menighet tilknyttet Dnk spesielt tilrettelagt for unge voksne. Da jeg gikk inn i dette prosjektet var mine forventninger at unge voksne var svært kritiske til mye av gudstjenesten i Dnk. Jeg forventet å finne at de kjedet seg, at de følte det fjernt og meningsløst, og at de savnet en form som i større grad samsvarte med deres egen livsstil og preferanser, f.eks. gjennom bruk av band og mer engasjerende prekener med et levende språk. Teoretisk hadde jeg med meg Bass sin modell om intensjonalitet, og Rustan Skaar sin beskrivelse av studenters opplevelse av gudstjenester.

Selv om en del av disse forventningene ble innfridd, var det også flere av de empiriske funnene som overrasket og brøt med disse forventningene. Dette peker på at forskningsdesignet har klart å gi rom for perspektiver som utfordret min forståelseshorisont. I lys av mitt forskningsparadigme er jeg likevel klar over at mine fordommer også har påvirket materialets tolkning, f.eks. gjennom hva jeg har spurt om, hva jeg har opplevd som interessant eller hvordan jeg har skapt ny mening.

---

⁴⁵ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 278.

⁴⁶ Tjora, 278–79.

Som en fremtidig prest i Dnk med et engasjement for gudstjenesten, vil jeg regne min posisjon som «innenfor». Jeg er også en ung voksen i Oslo, og jeg kjente tre av fem deltakere på forhånd. Mats Alvesson fremhever at det finnes tusenvis av bilder og metaforer man kan bruke for å beskrive den samme forståelsen av virkeligheten.⁴⁷ Hadde jeg kommet som en «utenfor», ville jeg trolig, i tillegg til å ha stilt andre spørsmål, fått andre beskrivelser og bilder fra deltakerne. Dette fremhever et annet aspekt: nemlig at deltakerne tilpasser seg det de antar er forskerens forventninger. Selv om deltakerne ønsker å være så nøytrale og ærlige som mulig, vil de likevel naturlig prøve å fremstille den virkeligheten de tror er mest ønskelig.⁴⁸ Min posisjon med Dnk som fremtidig arbeidsplass kan ha skapt en større frykt for å kritisere gudstjenesten og Dnk, eller de kan ha fått et behov for å fremstå som mer «fromme» for å få aksept. Jeg prøvde derfor å tydelig fremheve at alle perspektiver var lov å komme med. Mitt vennskap med tre av dem kan også hatt en påvirkning, noe som diskuteres nærmere under kritikk av utvalg (2.4.3).

2.3 Fokusgruppe-intervju

Jeg har tatt i bruk kvalitativ forskningsmetode da den er særlig egnet for å undersøke hvordan deltakerne ser og opplever verden.⁴⁹ Jeg gjennomførte fire gruppeintervju i etterkant av deltakelse på gudstjeneste, der temaet var gudstjenesteopplevelsen. Intervjuet hadde form som et semi-strukturert *fokusgruppe-intervju*: et gruppeintervju som skaper materiale gjennom gruppens interaksjon om et tema som forskeren har bestemt på forhånd.⁵⁰ Gruppeintervju er særlig egnet for å få frem nyanser. Det avdekker både individenes egne tanker og synspunkter, og også gruppens tanker som helhet.⁵¹ Diskusjoner kan føre til at meninger blir forsterket, bekreftet, justert eller motsagt, og andres meninger kan gi assosiasjoner til poeng man ikke nødvendigvis hadde kommet på selv. Slik engasjeres deltakerne til aktivt å vurdere sine posisjoner, utdype og begrunne sine meninger.⁵²

---

⁴⁷ Alvesson, «Methodology for Close up Studies», 169–70.

⁴⁸ Alvesson, 170.

⁴⁹ Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 20.

⁵⁰ Horrocks og King, *Interviews in qualitative research*, 65.

⁵¹ Brottveit, *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder*, 94.

⁵² Horrocks og King, *Interviews in qualitative research*, 61–63; Hennink, Hutter, og Bailey, *Qualitative research methods*, 138.

En mulig ulempe ved gruppeintervju kan være at deltakerne av ulike grunner vegrer seg for å si ting i gruppen og viktige perspektiver går tapt. Gruppedynamikker vil også gi andre resultater enn enkeltintervju ved at man i gruppen gjensidig påvirker hverandre. Det skapes en kontekst der meninger ikke bare deles, men også skapes sammen.⁵³ Jeg anser likevel denne sistnevnte forhandlingen av mening hovedsakelig som en fordel. Gruppeintervjuet synliggjør den hermeneutiske fortolkningsprosessen rundt meningsdannelse. Det kan også tydeliggjøre hvilke verdier som er sentrale for individene: hva er mulig å forhandle om og hva vil man holde fast på.

Det er også mulig at gruppeintervju kan øke tryggheten. Steinar Kvale og Svend Brinkmann løfter frem viktigheten av å legge til rette for at deltakeren har mulighet til å forstyrre og være uenig med forskerens forutantakelser for å øke forskningens gyldighet.⁵⁴ I en diskusjon med andre, kan fokuset i større grad bli tatt vekk fra meg som forsker. Dessuten kan en deltakers utsagn som fremstår som dissonerende med mine meninger (eller antatte meninger), utvide grensene for hva som er «tillatt» å si. At mine forventninger faktisk ble forstyrret, kan tyde på at gruppesituasjonen klarte å gi rom for ulike meninger.

Ettersom det var den samme utvalgte gruppen som deltok på alle gudstjenestene og i gruppeintervjuene, fikk intervjuene også noe av funksjonen til *gjenintervjuing* der deltakerne fikk svare på samme spørsmål gjentatte ganger. Selv om det var forskjellige gudstjenester og deltakerne ikke ble møtt med min tolkning av deres utsagn, fikk de likevel mulighet til å utdype, korrigere og/eller nyansere tidligere utsagn.⁵⁵ Hermeneutisk fikk de besøke de samme delene etter å ha vært gjennom helheten flere ganger og muligens hadde dannet seg nye forståelser. Dette styrker påliteligheten i deltakernes utsagn.⁵⁶

---

⁵³ Brottveit, *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder*, 94.

⁵⁴ Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 274. Selv om ord som gyldighet (validitet), pålitelighet (reliabilitet) og generaliserbarhet hovedsakelig har vært knyttet til kvantitativ forskning og det positivistiske forskningsparadigme, mener jeg de kan være fruktbare også for kvalitativ forskning.

⁵⁵ Kvale og Brinkmann, 222.

⁵⁶ Kvale og Brinkmann, 191–93.

I lys av oppgavens problemstilling anser jeg fokusgruppe-intervju som en svært hensiktsmessig metode med mange fordeler som jeg vil hevde styrker oppgavens gyldighet.⁵⁷

2.3.1 Intervjuguide

Inspirert av Tjora søkte jeg å få en dynamisk oppbygning i intervjuet med en oppvarming som handlet om beskrivelse og trengte mindre refleksjon, refleksjonsspørsmål som handlet om hvorfor man tenkte som man gjorde, og avrundningsspørsmål som ga rom for oppsummering og tilbakemelding fra deltakerne.⁵⁸ I samarbeid med veileder arbeidet jeg med å få et enkelt og hverdagslig språk. Siden jeg var bevisst min egen forventning om kritisk opplevelse av gudstjenesten, passet jeg på å ha spørsmål som ikke var ledet i en spesifikk retning.

En stor del av refleksjonsdelen gikk med til at deltakerne skulle rangere de ulike delene av gudstjenesten symbolisert ved ni utklippte bilder. Bilder skaper lettere assosiasjoner enn ord, og disse ga rom for deltakernes egne tolkninger ved at de sammen bestemte hva de ulike bildene skulle symbolisere. Selv om bildene var de samme, ga gruppen dem ulike tolkninger på de ulike intervjuene.

Eksempelillustrasjon av bildeoppgaven⁵⁹

---

⁵⁷ Kvale og Brinkmann, 276–78.

⁵⁸ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 159–61.

⁵⁹ Grunnet opphavsrettigheter vises ikke de faktiske bildene som ble brukt, men lignende illustrasjonsbilder fra Microsoft Word godkjent til bruk i oppgaver.

Gjennomføringen av rangeringen varierte noe fra søndag til søndag. Første gangen ble de delt i to for å diskutere seg imellom før de så delte høyt i plenum. De neste gangene ble rangeringen gjort felles, og i de to siste intervjuene ble det også lagt til et tiende blankt bilde som deltakerne selv kunne bestemme hva skulle symbolisere. Dette ble gjort for i større grad romme eventuelle andre aspekter i gudstjenesten. Oppgaven skapte engasjement, fokus, samarbeid og diskusjon i gruppen, og bidro til å dekke mange av gudstjenestens elementer.

Jeg gjennomførte også et pilotintervju i forkant med medstudenter på MF for å teste spørsmålene. Her fikk jeg testet at bildeoppgaven fungerte, og fikk større trygghet og erfaring knyttet til å intervju en gruppe.

2.4 Utvalg av gudstjenester og deltakere

2.4.1 Gudstjenester

I utvelgelsen av gudstjenester valgte jeg først tre kirker i Oslo bispedømme med litt geografisk spredning og noe ulik profil, men ellers relativt like. Ved å velge såkalte «vanlige» menigheter, opplevde jeg å i større grad kunne gjenspeile hva mange unge voksne møter i ulike kirker. Når gudstjenestene er likere, tvinges også deltakerne til å reflektere over mer grunnleggende ting og fokusere på de små variasjonene og valgene som utgjør ulike gudstjenester. Disse detaljene opplever jeg som særlig spennende. I tillegg valgte jeg en fjerde kirke med en gudstjeneste spesielt tilrettelagt for unge voksne for å sammenligne opplevelsen av den opp mot de tre «vanlige».

Etter idémyldring med veileder, valgte jeg raskt én menighet for gudstjeneste rettet mot unge voksne, og ringte rundt til andre ulike menigheter. Grunnet tidspress på masteren, og av hensyn til deltakernes forpliktelse, ønsket jeg å få gjennomført gudstjenestene tre søndager på rad (den ene søndagen var vi på to gudstjenester: en på dagen og en på kvelden), noe som begrenset aktuelle datoer. Da jeg kontaktet ulike menigheter, var det flere som ble uaktuelle grunnet spesielle ordninger jeg opplevde ville gjøre gudstjenesten for spesiell (eks samarbeid med frikirke i frikirkens lokaler). Etter å ha tatt kontakt med flere menigheter var til slutt utvalget klart: fire menigheter som passet på de tre søndagene, tre «vanlige» gudstjenester og én rettet spesielt mot unge voksne.

2.4.2 Deltakere

Mine kriterier for deltakere til oppgaven var at de måtte være mellom 18-30 år og medlemmer av Dnk. Jeg ønsket heller ikke at de studerte teologi eller var utdannede prester, da dette er en utdanning hvor du i særlig grad blir sosialisert inn i gudstjenestens forløp på en måte som de fleste unge voksne ikke får. Jeg hadde ingen øvrige kriterier hva gjaldt bakgrunn, kjønn eller preferanser. Jeg prøvde likevel å romme variasjon innenfor også disse kategoriene. For å unngå for like meninger, rekrutterte jeg ikke ved hjelp av den såkalte «snøballmetoden».⁶⁰ I stedet valgte jeg å bruke mitt eget vennenettverk; både venner som jeg spurte direkte om deltakelse, og venners forslag til andre aktuelle kandidater som jeg tok kontakt med via Messenger.

Grunnet forpliktelsen til å delta på flere søndager, var det, selv med relativt åpne deltakerkriterier, vanskelig å rekruttere deltakere. To av deltakerne sa på forhånd at de kun kunne delta på tre av de fire gudstjenestene, og en søndag forsov også en deltaker seg og fikk ikke deltatt. Dermed var det kun to deltakere som var på alle fire gudstjenestene, mens de tre andre var på tre gudstjenester, noe som ga denne fordelingen:

Gudstjeneste nr	1	2	3	4
Antall deltakere	4	4	4	5

Selv om det ikke er ideelt at ikke alle var med på hver gudstjeneste, opplevde jeg at fire personer fortsatt skapte en god diskusjon. Det at alle hadde mulighet til å delta på den siste gudstjenesten, opplevde jeg som svært viktig ettersom denne skilte seg mer ut fra de andre og også ga mulighet til felles oppsummering.

---

⁶⁰ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 150.

Utvalget bestod av to gutter og tre jenter i alderen 19-26 år. Tre av deltakerne var venner av meg, to var ukjente, men ingen av deltakerne kjente hverandre. Alle beskriver at de har vokst opp i en kristen familie og i Dnk. En har en forelder som er prest og en annen en forelder som er kantor. De har ulike erfaringer fra TenSing, ledertreningskurs, barne- og ungdomskor, KFUK-KFUM og retreat-bevegelse. En av deltakerne (med forelder som er kantor) tok avstand fra den kristne troen i konfirmasjonstiden, valgte å ikke konfirmere seg, og kaller seg ikke kristen i dag. Han har likevel fortsatt kontakt med det kristne miljøet, blant annet grunnet kor og fordi han gikk på en kristen videregående, og han er fremdeles medlem av Dnk.

2.4.3 Kritikk av utvalg

Det kan problematiseres at jeg kjente flere av deltakerne da dette kan ha påvirket hva de valgte å si og dynamikken overfor de andre i gruppen, og slik svekket forskningens pålitelighet.⁶¹ Det kan også ha ført til tolkninger sett i lys av vår relasjon heller enn at det ble gjenspeilet i materialet. At ingen av deltakerne kjente hverandre fra før opplevde jeg likevel som en viktig og utjevne faktor. Tema for gruppeintervjuene er dessuten ikke et tema jeg har diskutert noe særlig med de jeg kjente, noe som kan minske faren for forutinntatte tolkninger.

Utvalget kan kritiseres for at ingen hadde noen særlig erfaring med bedehus, karismatikk eller andre lavkirkelige bevegelser, og at gruppen dermed er mer folkekirkelig rettet i sine preferanser. Her vil jeg presisere at grunnet oppgavens utforming og omfang vil det uansett ikke være mulig å trekke statistiske generaliseringer på samme måte som i kvantitative undersøkelser. Heller søker jeg en *konseptuell generalisering*, noe som gjør representasjon mindre sentral.⁶² Jeg vil likevel fremheve at deltakerne kom fra forskjellige deler av landet (Sørlandet, Vestlandet, Nord-Norge og Østlandet) og har ulike referanserammer og preferanser, noe som frembringer en spennende diskusjon med mange ulike perspektiver. Ser man deltakerne i lys av Dnks segmenteringsmodell: «rød» – avvisende til tro og besøker sjelden kirken, «gul» – åpen for tro og/eller besøker kirken flere ganger i året, og «grønn» – troende og besøker kirken ofte⁶³, er også alle de tre gruppene representert.

---

⁶¹ Brottveit, *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder*, 143.

⁶² Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 268–74. Se 2.7.4

⁶³ Opinion, «Medlemsundersøkelse for Den norske kirke 2020», 7.

Jeg vil til sist også nevne at en av deltakerne går fast i den siste menigheten vi besøkte med gudstjeneste for unge voksne. Ettersom de andre ikke går der fast, opplever jeg det ikke som problematisk, men kun et berikende perspektiv.

2.5 Gjennomføring

Hvert gruppeintervju var på 1-1.5 time og ble tatt opp med diktafon. Den siste søndagen dro vi på to gudstjenester: først en morgengudstjeneste og deretter en gudstjeneste på kvelden som var målrettet unge voksne. Dette kan ha skapt en narratologisk effekt der det gradvis bygger seg opp til høydepunktet, noe som kan ha påvirket deltakernes forventninger. Likevel var det mer praktiske årsaker som førte til denne plasseringen: hvilke gudstjenester det passet å komme på, og koordinering av timeplan. Ettersom intervjudeltakelse kan være slitsomt, var det dessuten et poeng å ha de to gruppeintervjuene mot slutten når deltakerne var mer trygge på hverandre og samtidig visste at prosjektet snart var ferdig.

Gruppeintervjuene ble holdt i den respektive kirken etter gudstjenesten. Dette var praktisk ettersom deltakerne slapp å bruke tid på å reise et nytt sted og forankret tydelig intervjusituasjonen til gudstjenesteopplevelsen. Alle stedene fikk vi servert kirkekaffe, noe som gir følelsen av å være en del av gudstjenesten, og den korte tiden mellom gudstjeneste og intervju ga tilgang på flere av de umiddelbare reaksjonene og tankene til deltakerne.

Det var likevel noen ulemper. Alle rommene var preget av støy og vi opplevde alle stedene å bli avbrutt av folk som av ulike grunner kom inn. Slike forstyrrelser er uheldige da de kan skape en følelse av utrygghet, avbryte tankerekker, og rive deltakerne ut av fokuset på temaet. Et av stedene måtte vi også forlate kirkebygget før vi var ferdige og måtte fullføre på en kafé i nærheten i kjelleren. Når det er et sensitivt tema som tro, er det uheldig å ha samtalen et offentlig og bråkete sted.

En annen ulempe med kirkebygget er hvorvidt deltakerne følte seg trygge nok til å snakke ærlig om hvordan gudstjenesten var. I særlig et av intervjuene ble dette fremtredende. Deltakeren snakket plutselig med lav stemme når hen skulle si noe negativt om presten, og da presten senere kom inn for å si ha det, fortalte deltakeren etterpå at hen ble nervøs og redd for om presten hadde overhørt det.

Jeg opplevde likevel at deltakerne var frimodige og delte ærlig. Jeg gjentok flere ganger at alt var lov og si, noe jeg opplevde deltakerne tok til seg ved utsagn som: «Det er litt sånn frekt å si, men det er lov å være frekk her.» Opplevelsen med presten skjedde heldigvis mot slutten av både det konkrete gruppeintervjuet og alle intervjuene totalt. Dermed fikk ikke opplevelsen en videre påvirkning. Det at deltakeren også faktisk hadde sagt noe som føltes ekkelt dersom presten hadde hørt det, vitner om at hen valgte å snakke ganske åpent og fritt.

2.6 *Forskningsetikk*

Oppgaven ble meldt inn og godkjent av NSD ettersom jeg skulle behandle personlige opplysninger. Jeg hentet inn samtykkeerklæringer fra deltakerne (se vedlegg 9.1), og de fikk beskjed om at de kunne få se sitater og transkriberinger dersom de ønsket det. Opptakene ble lagret på en kryptert fil og vil bli slettet etter endt prosjekt. I transkripsjonen har deltakerne blitt anonymisert med nye fiktive navn ettersom deres identitet ikke var relevant for problemstillingen.⁶⁴ Alle dialekter har blitt omformulert til bokmål, og jeg har ikke knyttet geografisk plassering, alder, sivilstatus eller arbeid til de fiktive navnene, ettersom jeg opplevde at disse faktorene ikke ble aktualisert i analysen.

Selv om deltakerne er anonymisert, er det et ideal å fremstille deltakerne respektabelt, noe som blant annet krever en justering og opprydning i overgangen fra muntlig til skriftlig språk.⁶⁵ I sitatene som er brukt i denne oppgaven har jeg derfor renskrevet dem noe, fjernet småord, småpauser og grammatiske feil som jeg ikke opplever har meningsmessig betydning.

I lys av situasjonen i det siste intervjuet nevnt ovenfor, opplevde jeg ikke at rommene i god nok grad beskyttet deltakerne fra stressopplevelser under intervjusituasjonen.⁶⁶ Denne opplevelsen ble særlig ubehagelig for deltakeren fordi den kjente presten personlig og ble redd for å ha potensielt skadet en relasjon. Intervjuene burde derfor ha foregått på et annet sted for å ha sikret deltakerne bedre mot dette.

---

⁶⁴ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 191.

⁶⁵ Tjora, 190–94.

⁶⁶ Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 97.

2.7 *Analyse*

2.7.1 *Transkribering*

I transkriberingen har jeg i stor grad prøvd å skrive så nært deltakerne snakket som mulig, og å skrive ned pauser og småord jeg opplevde som viktige.⁶⁷ Jeg har ikke rettet på feil grammatikk, samtidig som ikke all feilsnakk er skrevet ut i sin helhet.

I en gruppesamtale blir det fort avbrytelser og man prater i munnen på hverandre. Ofte har jeg tydeliggjort situasjonen med å skrive i parentes at den nye deltakeren «bryter inn». Jeg valgte denne formuleringen fremfor «å avbryte» for å unngå den negative konnotasjon, ettersom det å avløse hverandre er en naturlig del av en samtale og kan i vel så stor grad tyde på engasjement og aktiv lytting. Jeg har også prøvd å notere stemninger og latter for bedre å huske konteksten sitatet var sagt. Responser underveis, som at gruppen sier «ja» eller «mm» mens noen andre prater, ble også notert for å bevare følelsen av stemningen i gruppen, men er ikke brukt i analysen som en bekreftelse på at de er enige i utsagnet da dette er altfor usikkert.

Man kan innvende at noteringen av småord har vært for inkonsekvent ved at en del latter og småord ikke har blitt notert. Jeg anser likevel småord og latter mer som støttehjul for å huske situasjonen; en hjelp som tas av i sitatskrivingen. Disse støttehjulene krever dermed ikke samme grad av systematikk og nøyaktighet som ordene som blir sagt.

Noen steder ble det av ulike årsaker umulig å oppfatte hva som ble sagt. Der jeg ikke klarte å høre hva de sa, noterte jeg at det var uklart; jeg prøvde ikke å gjette. De aller fleste steder var det av ubetydelig karakter, men noen steder hadde det vært ønskelig å ha hørt ordet tydelig. Uhørbare fraser skyldtes enten lavt snakk/mumling, andre som snakket/lagde lyd samtidig, eller bakgrunnsstøy.

---

⁶⁷ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 185.

2.7.2 Stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI)

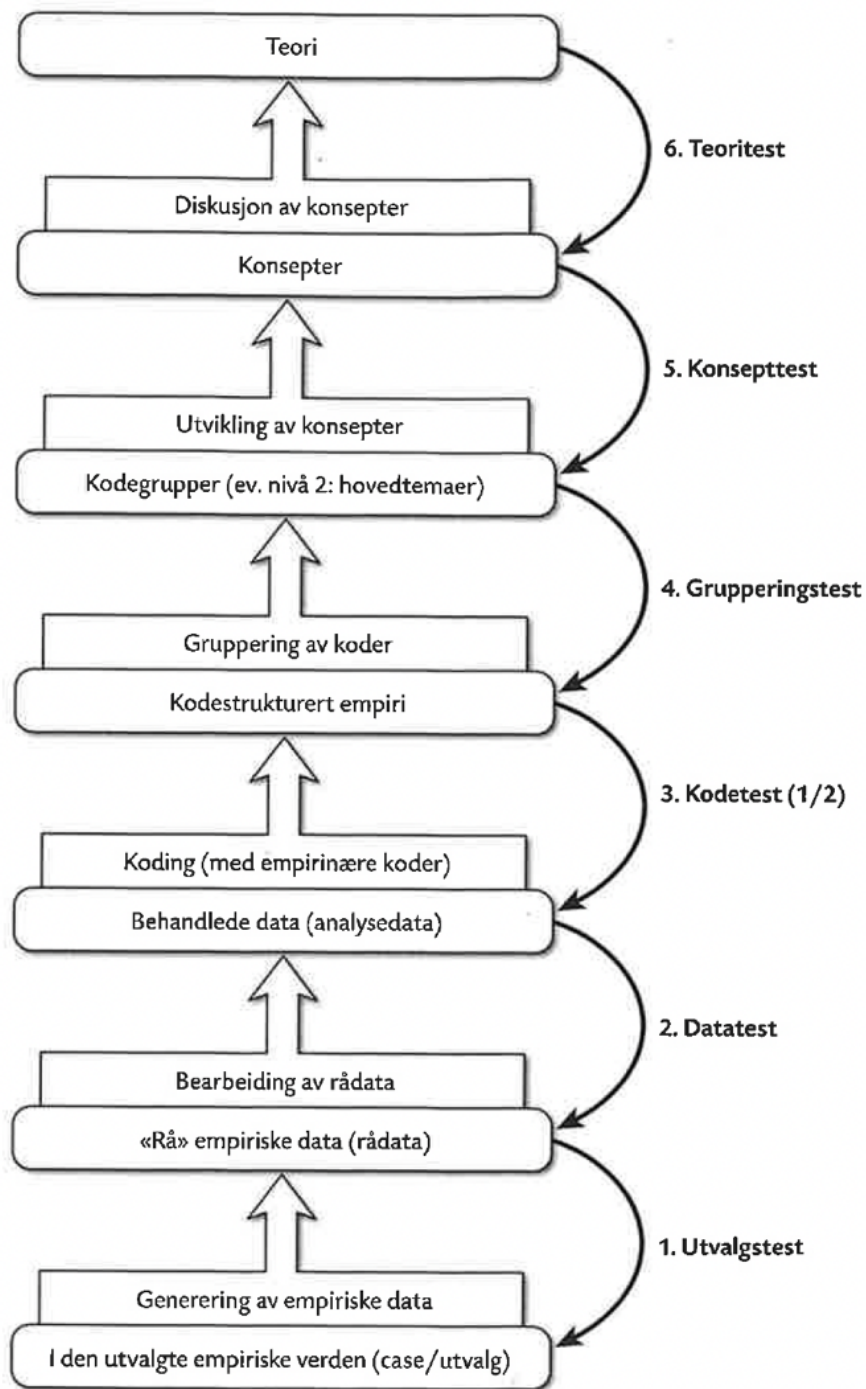
Jeg har valgt å ta i bruk metoden til Tjora som han kaller stegvis-deduktiv induktiv metode, eller SDI-modellen. Dette er en modell som har tydelige krav til datagenerering og framgangsmåte, og som jeg opplever styrker oppgavens pålitelighet ved å skape en tydelig intern logikk og sammenheng.⁶⁸ I denne modellen er det viktig at alle valg tas med en faglig begrunnelse, uten snarveier eller forhastede konklusjoner. Den består av 7 stadier som alle skal gjenspeile en akademisk skikkelighet. Modellen er abduktiv, men med en tydelig induktiv innfallsvinkel i de første fasene. Man begynner i materialet og går stegvis fra rådataen til utvikling av konsepter og teorier. Parallelt bedriver man nedadgående tester som er deduktive der man hele tiden undersøker om teorien stemmer med empirien⁶⁹. En illustrasjon av prosessen kan se slik ut⁷⁰:

---

⁶⁸ Brottveit, *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder*, 143.

⁶⁹ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 19–21.

⁷⁰ Tjora, 21. Illustrasjonen er brukt med tillatelse fra Tjora.

Figur 1.1 Stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI)

2.7.3 Koding og analysering

I kodingen brukes *empirinære koder*. Hensikten med en slik type koding er å ekstrahere ut essensen i materialet, redusere materialets volum og å legge til rette for at ideene som skapes har basis i detaljer i empirien. Jeg brukte ord og uttrykk fra deltakerens sitater og brukte den deduktive kodetesten: Det skal ikke ha vært mulig å ha lagd koden på forhånd, og den skal si noe om det konkrete innholdet. Dette gir mange unike koder. Når det blir så detaljert koding, er man helt avhengig av bruk av programvare.⁷¹ Jeg har tatt i bruk Atlas.ti. Her har kodene vært knyttet til sitatene på en oversiktlig måte med lenker, noe som har økt forskningens transparens. Noen ganger merket jeg et større tekststykke med en kode, for så å finne «mindre» koder innad i det store tekststykke. Jeg har ikke kodet diskusjoner om plassering av bildene som handlet om opp og ned, men begrunnelsene var svært viktige. Jeg gikk gjennom dokumentet to ganger, noe som hadde tre funksjoner:

1. Undersøke om jeg hadde ekstrahert all informasjonen jeg følte ble sagt i sitatet.
2. Deduktiv kodetest: Passet koden til kriteriene og klarte jeg å skjønne utfra koden hva sitatet handlet om?
3. Endre eventuelle skrivefeil/småfeil

Da jeg hadde kodet alle intervjuene satt jeg igjen med 640 empirinære koder.

Jeg begynte så å gruppere de kodene som hadde en innbyrdes tematisk sammenheng. Kodene jeg anså som irrelevante ble gruppert i en restgruppe.⁷² Også denne prosessen ble gjort to ganger. Dette skyldtes at jeg ønsket å gruppere kodene på en annen måte. Når gruppene etter hvert ble slått sammen, endte jeg likevel opp med tilnærmet like hovedgrupper begge gangene: *Organisering, atmosfære, fellesskap* og *personlig tro*. I tillegg til opprettelsen av kodegruppene, lagde jeg en skjematisk oversikt over rangeringen av de ulike bildenes plassering fra de ulike gudstjenestene.

---

⁷¹ Tjora, 219–24.

⁷² Tjora, 229–30.

2.7.4 Konseptutvikling

Mens kodingen og kodegrupperinger er preget av induksjon og streng systematikk, er konseptutviklingsnivået abduktivt og preget av et analytisk og kreativt blikk, og en teoretisk bevissthet og sensitivitet; en «teorimarinert gjetning» der man ser etter relevante teoretiske bidrag og utvikler konsepter som svarer til observasjonene.⁷³ Jeg har kastet ut et bredt nett og lest ulike teorier for å søke å forstå materialet på en ny måte. I en artikkel om nærstudier påpeker Alvesson at mens en forsker med en posisjonaltet «utenfor» naturlig vil få brutt opp sin forståelse i møte med det nye, må en som forsker på sitt eget miljø heller jobbe for selv å bryte ut av det vante. En av hans metoder for å skape avstand er å hente teorier fra andre områder.⁷⁴ Jeg har derfor søkt å hente perspektiver utenfra og har i liten grad brukt ritualteori eller perspektiver knyttet til ordo, som noen lesere kanskje kunne forvente å møte i en oppgave om gudstjenesten. Derimot har jeg hentet teori fra dynamikker i relasjoner og parforhold, og fra skuffelsesteori. Dette er teorier jeg opplever bidrar til å forstå materialet på en ny måte og derfor er relevante i konseptutviklingen.

Oppgaven har en *konseptuell generalisering*: en utvikling av modell, typologi, konsept eller teori som kan ha relevans andre steder enn der disse ble utviklet og studert.⁷⁵ Tjora trekker frem at «evne til konseptutvikling dyrkes fram kollektivt gjennom *praksisfelleskap og mester-svenerelasjoner*.»⁷⁶ I samtale med veileder har jeg fått oversikt over andre relevante teoretiske perspektiv som også vil trekkes inn som supplement. Ved å ta utgangspunkt i tidligere forskning og teori, deltar man i en større teoretisk diskusjon, og oppgaven får slik en større generaliserbarhet og gyldighet.⁷⁷

---

⁷³ Tjora, 247–48.

⁷⁴ Alvesson, «Methodology for Close up Studies».

⁷⁵ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 268.

⁷⁶ Tjora, 282.

⁷⁷ Tjora, 271.

Det siste punktet i SDI-modellen er å gå fra konsept til teori. Teori forstås her som «spesielt utviklede konsepter som spesifikt testes i videre studier.»⁷⁸ De uttrykker innsikt i sosialt liv på en presis og klar måte, og kan møte krav om å være falsifiserbar⁷⁹ og prøvbar. Mitt konsept er ikke testet i andre studier, og kan således ikke kalles for en teori innenfor Tjoras definisjon. Jeg bruker likevel konseptet til å kaste lys over ulike aspekter ved det sosiale livet en gudstjeneste er, og jeg vil derfor si at jeg bruker konseptet til å *teoretisere*.⁸⁰

Jeg vil nå gå videre til å presentere min teori, før jeg vil fortsette med analyse og drøfting.

---

⁷⁸ Tjora, 250.

⁷⁹ Falsifiserbarhet i kvalitative studier er en egen diskusjon jeg ikke vil gå inn på her.

⁸⁰ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 249–50.

3 Teori

Ettersom jeg har brukt SDI-modellen, har jeg søkt å la materialet i størst mulig grad tale for seg, for deretter å jobbe abduktivt med teori og konseptutvikling. Dette har ledet til utviklingen av konseptet *utbyttebestilling*. Dette var ikke teorier og konsepter jeg hadde med meg inn i intervju-, kode- eller grupperingsprosessen, men en modell som har blitt til gjennom abduktivt arbeid med materialet. Som nevnt tidligere bygger jeg på og henter inspirasjon fra John og Julie Gottmanns teori om invitasjoner i forhold, samt skuffelsesteori med utspring hos David E. Bell.

I dette kapittelet vil jeg først gjøre rede for teori som dette konseptet er inspirert og bygget på, før jeg vil forklare hva jeg legger i dette begrepet. Jeg vil deretter løfte frem noen andre teorier som er fruktbare for å utdype begrepet, før alt vil settes i spill med materialet i drøftingsdelen.

3.1 *Utbyttebestilling*

3.1.1 Invitasjoner i forhold

Ifølge John og Julie Gottman kommer mennesker i sine relasjoner med såkalte «bids for connection» eller «invitasjoner». En invitasjon handler om å søke emosjonell tilknytning. Dette kan gjøres blant annet gjennom blikk, spørsmål, ansiktsuttrykk eller berøring, og er en dynamikk som er sentral i utvikling av alle forhold: til venner, kollegaer, ektefelle, eller i en vennlig interaksjon med personen bak kassen.⁸¹ Hvordan den andre reagerer på denne invitasjonen, har mye å si for den videre relasjonen. De sorterer reaksjonene i tre kategorier: *å snu seg vekk* er at det ikke gis en respons, *å gå imot*⁸² er en negativ respons, mens *å snu seg til* er å gi en minimal respons eller mer.⁸³

---

⁸¹ Gottman, *Snu deg til meg!*, 20–29. Selv om dette er en populærvitenskapelig bok, er den godt forankret i deres årelange forskning og beskrevet i flere vitenskapelige artikler som f.eks.: Gottman, Driver, og Tabares, «Repair During Marital Conflict in Newlyweds»; Gottman og Gottman, «The Natural Principles of Love».

⁸² *Gå imot* kommer fra «turn against», i motsetning til «turn towards». Begrepet handler altså ikke om å nærme seg noen, men om å være fiendtlig mot noen.

⁸³ Gottman og Gottman, «The Natural Principles of Love», 14–15.

Når invitasjoner blir besvart ved at den andre *snur seg til*, skjer det en positiv «feedback loop» der både antall invitasjoner og hvor ofte personene snur seg til hverandre øker, noe som styrker relasjonen.⁸⁴ Å snu seg til ofte, fungerte som en slags «emosjonell bank» som beskyttet i dårligere perioder og hjalp parforhold når de hadde konflikt.⁸⁵ Derimot ble forskergruppen overrasket over hvor raskt man sluttet å komme med invitasjoner når invitasjonene ble avvist eller oversett. Når andre er likegyldige eller fiendtlige, er sannsynligheten for at man kommer med den samme invitasjonen igjen svært lav. I relasjoner der ulike invitasjoner sjelden blir besvart, kommer man knapt med noen form for invitasjoner. Å *gå imot* var verre for et ekteskap enn kun å *snu seg vekk*, men de fleste av de som snudde seg vekk, holdt heller ikke sammen til slutt. Uansett forhold får det skadelige konsekvenser når invitasjoner ikke blir besvart og de emosjonelle båndene ikke bygges, enten det gjelder foreldre/barn, ektefeller, venner, søsken eller kollegaer. Derfor var det i de lykkelige forholdene betydelig mange flere invitasjoner og positive svar enn i de ulykkelige.⁸⁶

3.1.2 Skuffelsesteori

David E. Bell har sett på beslutningstaking og hvordan skuffelse spiller inn når man skal ta valg med usikre utfall. Han ser på de psykologiske aspektene knyttet til skuffelse, og presenterer en normativ analytisk formel for å indikere logisk oppførsel i møte med ulike problemstillinger; en formel som bedre forklarer beslutninger som rasjonell økonomisk analyse ikke har klart å gjøre logisk rede for. Han forklarer hvordan skuffelse skyldes at et resultat ikke svarte til forventningen. Jo større avstand det er mellom forventningen og utfallet, jo større er skuffelsen. Motsatt kommer oppstemthet («elation») av at resultatet overgikk forventningene. Han viser i sin modell hvordan psykologiske prosesser knyttet til å unngå skuffelse påvirker beslutninger i møte med lotteri med to utfall. Den viser at mange mennesker er villig til å betale en betydelig økonomisk sum for å begrense sannsynligheten for skuffelse, for eksempel ved å heller velge å motta 1000 dollar helt sikkert, enn å ta en 50 % sjanse på å vinne 2000 dollar.⁸⁷

---

⁸⁴ Gottman og Gottman, 15.

⁸⁵ Gottman, *Snu deg til meg!*, 21–22.

⁸⁶ Gottman, 46–61.

⁸⁷ Bell, «Disappointment in Decision Making Under Uncertainty».

Skuffelsen er ikke kun relatert til verdien på utfallet (eks stor premie), men også sannsynligheten for utfallet. Selv om du har mulighet for å vinne kun en liten pengepremie, kan skuffelsen bli stor dersom det var høy sannsynlighet for å vinne og du likevel ikke vant. Tilsvarende vil oppstemtheten over å vinne en liten pengepremie være høyere dersom det var liten sannsynlighet for å vinne den. Bell argumenterer for at logiske valg ser på den totale nytteverdien som består både av verdien på ønsket utfall, og av den psykologiske tilfredsheten (enten oppstemthet eller skuffelse).⁸⁸

Teorien har blitt videre utformet på ulike måter, blant annet ved å integrere lotterier med flere utfall enn to.⁸⁹ Mest relevant for min oppgave er Philippe Deliqué og Alessandra Cillo som trekker fram hvordan skuffelse ikke kun er relatert til én enkelt forhåndsforventning, men til *flere* forventninger. Utfallet sammenlignes også med alle utfallene man ikke fikk. Ved utfall x , vil man bli skuffet i møte med utfall bedre enn x , og tilsvarende bli trøstet i tilknytning til utfall verre enn x . Et eksempel er hvis sjefen gir deg en bonus du ikke hadde forventet på 5000 dollar, så vil det gi oppstemthet. Får du derimot vite at kollegaen din fikk en bonus på 10 000 dollar, vil det frembringe skuffelse. Kuttet lønnen din, kan det motsatt virke trøstende dersom du fikk vite at du ble kuttet mindre enn kollegaen din.⁹⁰

Jeg vil nå i lys av disse teoriene gjøre rede for mitt konsept om utbyttebestilling, før jeg vil presentere noen ytterligere relevante teoretiske perspektiv.

---

⁸⁸ Bell.

⁸⁹ Jia, Dyer, og Butler, «Generalized Disappointment Models».

⁹⁰ Delquié og Cillo, «Disappointment without Prior Expectation».

3.1.3 Utvikling av utbyttebestilling

Å delta på en gudstjeneste er ikke det samme som å utvikle en menneskelig relasjon. Likevel gjorde Gottman og Gottmans teori meg oppmerksom på hva slags ønsker som sendes ut hos deltakerne, og betydningen av hvordan disse blir besvart. Videre gjorde skuffelsesteorien meg oppmerksom på hvordan disse ønskene er knyttet til forventninger man har på forhånd. Min antakelse er at deltakere kommer på gudstjenesten med noen spesifikke ønsker basert på tidligere opplevelser og forventninger, og at måten disse møtes på har betydning for deres gudstjenesteopplevelse.

3.1.4 Definisjon av ord

Ordet «bestilling» er et ord jeg forventer kan møte kritikk da det umiddelbart kan gi negative assosiasjoner til kyniske business-modeller. Samtidig er denne friksjonen noe som også kan bidra til å skape en større analytisk avstand. Som Alvesson peker på i sin artikkel, kan ironi hjelpe til med å se seg selv «utenfra».⁹¹ Ved å ta i bruk ordet «bestilling», skapes en ironisk distanse der kirken blir fremstilt som en selger av et produkt; et bilde som skurrer på en slik måte at det kan skjerpe blikket. Bildet kan dessuten speile målgruppen som, ifølge evalueringsrapporten til Majorstua+, er preget av en konsumtankegang.⁹² Sammen med bruk av teorier fra andre områder enn det typiske i teologien, kan ordet bidra til å se materialet på en ny måte enn kanskje er vanlig i et «innenfra»-perspektiv.

Jeg opplever også at ordet «bestilling» både spiller på aspektene i Gottmans teori, samtidig som det skaper en nødvendig avstand til den når teorien utvikles og appliseres på en ny situasjon. Gottman bruker ordet «bid» (bud) – et ord som har flere betydninger knyttet til å prøve å få noe: å satse (f.eks. stikk i kortspill), å komme med et tilbud (som i en budrunde), å be noen om noe direkte, eller generelt det å forsøke å oppnå noe (eks «her **bid** for re-election was unsuccessful»⁹³). Det er altså noe som involverer satsing, risiko og ønske om å få noe, og som har konnotasjoner knyttet til en slags transaksjon.

---

⁹¹ Alvesson, «Methodology for Close up Studies».

⁹² Askeland og Sirris, «Majorstua+ Kirke for unge voksne», 27.

⁹³ «bid».

«Bestilling» bærer i seg flere av aspektene til det engelske ordet «bid». Det finnes et positivt ønske i «bestilling»; du bestiller ikke noe du *ikke* vil ha. I tillegg er det en aktiv handling rettet mot å prøve å få det og en villighet til å gi noe fra seg (transaksjon). Dette viser noe mer aktivt enn f.eks. «ønske». Samtidig betegner ordet «bestilling» en større emosjonell avstand enn «invitasjon». Dette reflekterer at gudstjenesten er noe annet enn en relasjon, og at det som ønskes ikke alltid er en emosjonell tilknytning. «Bestilling» reflekterer også i mindre grad sårbarhet knyttet til om du får det du ønsker enn ordene «bid» og «invitasjon», selv om jeg vil fremheve at også i en bestilling finnes det en grad av usikkerhet hvorvidt du vil motta det du ønsket.

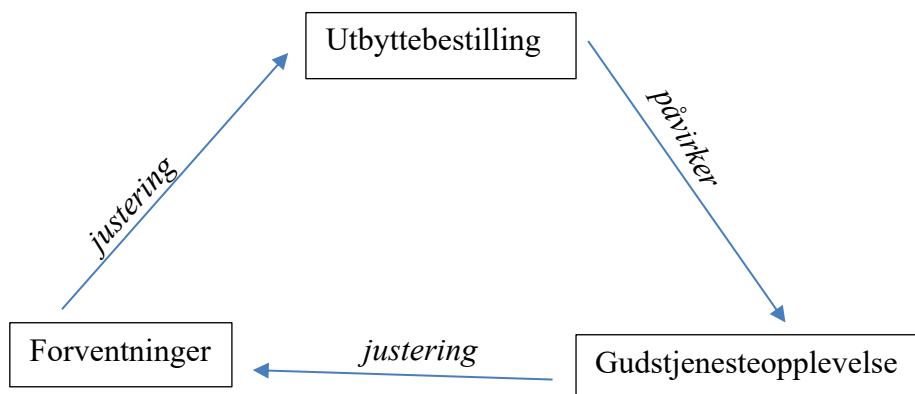
Noen vil kanskje lure på hvorfor jeg ikke heller har brukt ordet «utbytteforventning» ettersom ordet «forventning» ofte dukker opp i materialet. I tillegg til grunnene for ordet «bestilling» nevnt ovenfor, kommer generelle forventninger inn i modellen som noe som påvirker hvilke utbyttebestillinger som legges inn. Forventninger er integrert og er noe annet enn en utbyttebestilling. Ordet kunne derfor ha skapt unødig uklarhet og forvirring.

Det andre ordet i begrepet er «utbytte». Her tar jeg utgangspunkt i skuffelsesteoriens beskrivelse av nytteverdi der mengden utbytte betegnes av ønsket: om det blir oppfylt eller ikke, og den psykologiske tilfredsheten: hvorvidt utfallet skapte mye eller lite oppstemthet eller skuffelse etter forventningene og i hensyn til andre mulige utfall.

3.1.5 Beskrivelse av begrepet

En utbyttebestilling er et ønske hos en deltaker om å få utbytte av en eller flere konkrete ting i en gudstjeneste. Den skaper skuffelse dersom den ikke blir møtt, og tilfredshet og oppstemthet dersom den blir møtt. Utbyttebestilling skiller seg fra en invitasjon ved at den ikke trenger et fysisk uttrykk som blick, berøring eller ord. Den skiller seg fra forventninger ved at den er utelukkende positiv – et ønske. Derimot kan en vanlig forventning være både negativ, nøytral eller positiv. Man kan også ha en utbyttebestilling selv om man ikke har forventninger til at den vil bli møtt. Dette vil vise seg ved at man fremdeles blir skuffet dersom den ikke blir møtt. Slik er skuffelse et kjennetegn på at en utbyttebestilling har vært «lagt inn».

Når en gudstjenestedeltaker kommer til gudstjenesten legges alltid inn en *grunnleggende utbyttebestilling*: et ønske om at man får *noe* ut av gudstjenesten. Basert på tidligere opplevelser, vil man ha forventninger til hva man kan bestille av utbytte. Utbyttebestillingene kan være mange og konkrete: bestilling om å bli utfordret i preken, bestilling om salmer man kjenner til, bestilling om at lyden skal høres godt. Dette påvirker opplevelsen av gudstjenesten. Blir utbyttebestillingen *innfridd*, oppleves det positivt for deltakeren. Blir den ikke innfridd oppleves det skuffende. Opplevelsen av hvorvidt utbyttebestillingen ble innfridd eller ikke, påvirker forventningene til neste gang og hvilke utbyttebestillinger man vil komme med. Opplevelsen gjør at man justerer sine forventninger, som igjen gjør at man justerer sine utbyttebestillinger. Slik påvirker forventninger, utbyttebestillinger og opplevelsen hverandre i en hermeneutisk sirkel:

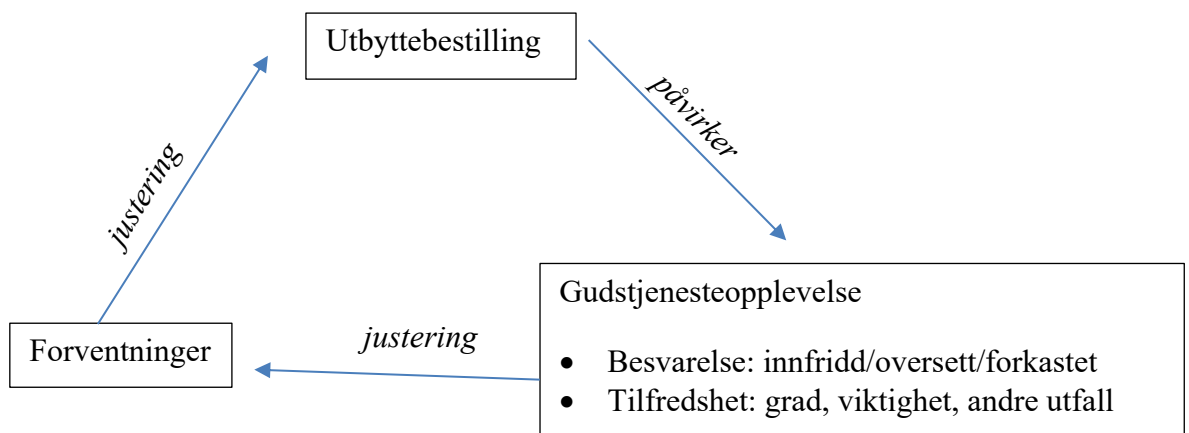
Å komme med en utbyttebestilling skjer ikke alltid i tydelig ordnet form og rekkefølge. Noen ganger kan den være bevisst; en som leser prekenteeksten på forhånd blir spent på hvordan presten vil snakke om en vanskelig tekst, andre ganger ubevisst; man opplever at man ikke kan noen salmer og innser at kjente salmer var en utbyttebestilling man hadde. Noen ganger dannes disse før gudstjenesten, andre ganger underveis, som når man ser noen stille seg opp med et instrument og får en utbyttebestilling om at personen skal være flink.

På samme måte som invitasjoner, kan utbyttebestillinger bli *besvart*⁹⁴ på tre måter: enten *innfridd*, *oversett* eller *forkastet*. I denne sammenheng vil en gudstjeneste *forkaste* når ord eller handlinger formidler at utbyttebestillingen er dårlig, på andre måter kritiserer den eller når den formidler verdier som står i kontrast til utbyttebestillingen. Eksempelvis vil en som er Israel-venn kunne oppleve at prekenen som er på Palestinas side i Midtøstenkonflikten, forkaster en utbyttebestilling om å bli støttet i sine meninger.

Hvordan en utbyttebestilling blir innfridd eller uinnfridd, kan skje på ulike måter. Besvarelsen kan dermed gi ulik grad av tilfredshet⁹⁵. Tilfredsheten er knyttet til: i hvor stor grad/hvor godt besvarelsen innfrir (eller ikke innfrir), hvor viktig utbyttebestillingen er for gudstjenestedeltakeren, og i sammenligning med andre mulige utfall: tidligere erfaringer om hvordan det kunne vært eller andre tilbud tilgjengelig.

Slik kan modellen utfylles:

⁹⁴ *Besvarelse* inkluderer også å overse/å forkaste, og brukes her altså i en videre forstand enn i Gottman-teorien.

⁹⁵ Jeg har valgt å fjerne ordet «psykologisk» da jeg opplevde dette kunne skape forstyrrende konnotasjoner hos lesere når begrepet påføres en gudstjenestekontekst.

Jeg vil presisere at begrepene om å innfri, overse eller forkaste kun forstås relatert til utbyttebestillingene. Selv om man kan oppleve å bli berørt i gudstjenesten uten å ha lagt inn utbyttebestilling, slik man kan bli glad for en gave man ikke visste man ønsket seg, brukes disse begrepene kun i relasjon til besvarelse av utbyttebestilling. Jeg har derfor brukt andre begreper enn å «snu seg til» da dette kunne virke forvirrende. Man kan gjenkjenne at man hadde en utbyttebestilling ved at man ville blitt skuffet dersom det ikke inntraff.

Noen dynamikker gjør seg gjeldende. Mange utbyttebestillinger kan tyde på mange opplevelser av innfrielse, og er et positivt tegn. Gottman påpeker at dersom ens «bids» eller invitasjoner ikke blir besvart, slutter man å komme med slike invitasjoner. På tilsvarende måte vil jeg påstå at utbyttebestillinger som ikke blir *innfridd*, slutter å komme. Dette kan forklares ut fra skuffelsesteorien, der smerten over å bli skuffet er såpass stor at man ikke vil ta sjansen. Er forventningene for lave, vil man til slutt også slutte å legge inn den grunnleggende utbyttebestillingen, noe som vil vise seg ved at man ikke lenger dukker opp. Er man først til stede, vil jeg hevde at man alltid vil ha et grunnleggende ønske om å kunne få et utbytte av det man er med på, altså at en grunnleggende utbyttebestilling legges inn, selv når man møter opp uten å ha villet det særlig selv (f.eks. skolegudstjeneste).

En annen dynamikk er knyttet til at par som *går imot* hverandre, holder kortere sammen enn par som *snur seg vekk* fra hverandre. På tilsvarende måte kan det tenkes at den grunnleggende utbyttebestillingen raskere vil utebli dersom man opplever at gudstjenesten *forkaster* enn når den *overser*. Hvis en ser for seg at en feminist går i forskjellige kirker, først i en kirke der hun opplever at prekenen alltid er kjedelig og ikke gir henne noe, så i en annen der presten ofte snakker om at kvinner ikke skal være prester eller ha lederroller, er det naturlig å se for seg at hun raskere ville ha sluttet å gå på gudstjenester i den andre kirken. Hun kunne likevel ha fortsatt i den andre kirken dersom utbyttet totalt ble positivt, f.eks. ved at det var flere utbyttebestillinger som ble oppfylt, at utbyttebestillingene ble innfridd på en god måte, at de som ble innfridd var svært viktige for henne, eller at det fantes andre kirker der utfallet var dårligere («det kunne vært verre»). Slik eksemplifiseres hvordan forventninger og utbyttebestillinger kan påvirke hvordan man opplever gudstjenesten.

Jeg vil nå utdype modellen ytterligere med andre teoretiske perspektiver jeg opplever bidrar til å kaste lys over dynamikker knyttet til utbyttebestillingene.

3.2   *Supplerende teoretiske perspektiv*

3.2.1   Trygghet og ritualer

Ritualer kan bidra til å skape trygghet. Thomas Hylland Eriksen beskriver at mennesker til alle tider og steder har vært, og er, trygghetssøkende.⁹⁶ I vår tid har derimot flere toneangivende samfunnsteoretikere pekt på at trygghet har blitt en mangelvare på samfunnsnivå. Forbrukersamfunnets modernitet med kapitalisme og individualisering har ført til en svekking av sosial og politisk trygghet.⁹⁷ Hva trygghet faktisk er, kan være vanskelig å definere. Hylland Eriksen forsøker å forklare det ved å beskrive det motsatte: utrygghet, usikkerhet, risiko, sårbarhet og frihet (f.eks. tradisjon opp mot individuelle valg).⁹⁸ Espen Hammer fremhever heller trygghet som det å ha kontroll. Uforutsette hendelser er ubehagelig, og man ønsker å plassere disse innenfor en orden eller plan som gjør dem forventede, forståelige eller meningsfulle.⁹⁹

---

⁹⁶ Eriksen, «Innledning», 11.

⁹⁷ Hammer, «Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn», 34–35.

⁹⁸ Eriksen, «Innledning», 13–14.

⁹⁹ Hammer, «Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn», 33–34.

I lys av dette kan ritualer være verdifulle. Ånund Brottveit fremhever hvordan ritualer i møte med eksistensiell uro, kan skape orden og trygghet.¹⁰⁰ Dette krever likevel kjennskap. Martin D. Stringer hevder at i ritualiseringsprosessen¹⁰¹ skapes hendelser som i seg selv er meningsløse. De som deltar i disse hendelsene, må derfor gi dem mening fra andre kilder.¹⁰² Ritualene har kraft ved at kunnskapen knyttet til dem fremstår som «selvsagt». Dersom den ikke lenger er det, oppstår en krise i meningssystemet. Kraften i ritualer ligger dermed ikke i det uventede, men i det *forutsigbare* der «ord og handlingssekvenser er ordnet i bestemte mønstre».¹⁰³

3.2.2 Modelldeltaker

Gunnfrid Lljones Øierud har i sin doktorgradsavhandling sett på hvordan ulike gudstjenester har tilrettelagt for meningsskaping, og vilkårene for resepsjon.¹⁰⁴ Hun utvikler begrepet modelldeltaker med utgangspunkt i Umberto Ecos teori om modellesere. En modelleser er den som en tekst legger til rette for å skape mening for. Modelleseren er en tekstlig størrelse, ikke forfatterens intensjon. Den vises i språklige valg, stil og forventning om spesifikk kunnskap. Den er altså heller ikke den *faktiske* leseren, og er det for stort avvik mellom den faktiske leseren og modelleseren i teksten, hindres kommunikasjonen.¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ Brottveit, «Helt naturlig?», 87–88.

¹⁰¹ Han bruker «å ritualisere» heller enn «å delta i ritual»

¹⁰² Stringer, *On the perception of worship*, 199–201.

¹⁰³ Brottveit, «Helt naturlig?», 87–90.

¹⁰⁴ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere».

¹⁰⁵ Øierud, 28–33.

Øierud overfører mye av Ecos teori til begrepet modelldeltaker i gudstjenester. Ettersom en gudstjeneste er større enn en tekst, utvider hun forståelsen av modelldeltaker ved å hente innspill fra multimodal teori og ritualteori. En multimodal analyse ser på samvirket mellom flere *modaliteter*, altså meningsskapende ressurser, og prøver å forstå helheten og samarbeidet i kommunikasjonen mellom dem. *Saliency*, det som trer frem og stikker seg ut og tiltrekker seg mer oppmerksomhet enn andre ting, er særlig viktig for å forstå hva slags meningsskapning det legges til rette for. Øierud kombinerer multimodal analyse med viktige rituelle aspekter hentet fra ritualteori for å vise gudstjenestens kommunikative særtrekk, som formalitet, symboler, annerledeshet, repetisjon, performance og kroppslig aktivitet.¹⁰⁶ Hun analyser først spesifikke modaliteter i gudstjenesten hver for seg, som musikk, verbalspråk, kroppsspråk, menighetens deltakelse og objekter, før hun ser på hvordan modalitetene virker sammen. Ved å undersøke dette, vises «hva som forutsettes av kompetanse, holdninger, alder, livserfaring og stil-, aktivitets- og rollepreferanser.»¹⁰⁷ I tillegg ser hun på om det er tilrettelagt for *flere* meningspotensialer, og således for *flere* modelldeltakere. Her skiller hun seg altså fra Eco som kun snakker om modelleser i entall.¹⁰⁸

3.2.3 Teaterteori

Heid Leganger-Krogstad har undersøkt ulike gudstjenesters regi og deres respons hos barn og voksne.¹⁰⁹ Ved å ta i bruk teaterteori trekker hun fram begreper som fiksjonskontrakt og «den fjerde veggen». Fiksjonskontrakt handler om spennet mellom den tiden det som foregår på scenen befinner seg i, kalt den *fiksjonelle* tiden, og den *reelle* tiden som publikum befinner seg i. Applisert på gudstjenesten kan man skille mellom hellig tid og reell tid. Gudstjenestedeltakerne godtar denne dobbeltheten i tid, og Leganger-Krogstad kaller det derfor *dobbeltid-kontrakten* for å unngå kategorisering av den hellige tiden som «fiktiv».¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Øierud, 33–50.

¹⁰⁷ Øierud, 92.

¹⁰⁸ Øierud, 85–94.

¹⁰⁹ Leganger-Krogstad, «Gudstjenesteregi og -respons».

¹¹⁰ Leganger-Krogstad, 58.

Dette er et bilde jeg finner svært fruktbart og som samsvarer med det Mircea Eliade gjenkjenner som hellig tid. Han forstår hellig tid som en sirkulær, reaktualiserbar og reversibel tid knyttet til evige myter. Ved ritene kan man føyes inn i denne tiden slik at man ikke lenger lever i den historiske nåtiden, men i en tid som kan identifiseres med evigheten. En «ikke-historisk tid» inntreffer, altså en tid som er på et annet nivå enn det teateret vil kalle reell tid.¹¹¹ Jeg opplever det dermed som nyttig å knytte denne hellige tiden til begrepet om dobbeltid-kontrakt.

«Den fjerde vegg» er i teateret brukt om den fiktive veggen mellom den reelle og fiktive tiden, mellom scene og sal. Det kommer fra det gamle «titteskap-teateret» der den ene veggen er åpen ut mot publikum og publikum «titter» inn i et rom og situasjon. Idealet for fiksjonskontrakten er i videreutviklet teori en «gjennomhullet» fjerde vegg. Hull symboliserer kommunikasjon mellom scenen og salen. Med en tett vegg lever det som skjer på scenen sitt eget liv uten å være opptatt av publikums respons. Med en nedbrutt vegg uteblir fiksjonen, sal og scene blir ett rom i realtid og teateret blir en annen sjanger som debatt, eksperiment eller teaterterapi. Applisert på gudstjenesten kan en tett vegg være når alt foregår foran i koret ut fra rutine og aktørene har liten interesse i å verken kommunisere eller være relevant for gudstjenestedeltakerne, mens en nedbrutt vegg kan skje når den hellige tiden opphører og den reelle tiden overtar. Derimot vil idealet med hull i veggen oppstå der gudstjenestedeltakerne deltar i de liturgiske leddene og har en interaksjon med dem som leder gudstjenesten.¹¹²

3.2.4 Spiritualitet

I en artikkel fra 2006 peker Harald Olsen på de praktiske problemene med at det finnes så ulike definisjoner av begrepet spiritualitet. Han kritiserer den samfunnsvitenskapelige forståelsen av spiritualitet som har skapt et begrepsmessig skille mellom religion og spiritualitet. Han mener heller man bør søke å gi en deskriptiv definisjon av spiritualitet med flere nivåer, og fremstiller en typologi med 5 ulike dimensjoner særlig rettet mot den kristne spiritualiteten:

---

¹¹¹ Eliade, *Det hellige og det profane*, 43–45.

¹¹² Leganger-Krogstad, «Gudstjenesteregi og -respons», 58–64.

- En *verbal/rasjonell* spiritualitet har vekt på det kognitive, på verbal formidling og en logisk og rasjonell framstilling av trosinnhold.
- En *kontemplativ* spiritualitet søker stillhet og ro, og vektlegger åndelighet gjennom blant annet bønn, meditasjon og kontemplasjon.
- En *karismatisk* spiritualitet har særlig vekt på følelser og ekstraordinære (nåde)gaver med ytringsformer som svarer til disse.
- En *estetisk/rituell* har vekt på ritualer, liturgi og symbolhandlinger. Denne formen skal gi rom for skjønnhet og søke å tilfredsstille estetiske behov.
- *Handlingsrettet* spiritualitet legger vekt på handlinger, diakoni og at tro/åndelighet må få uttrykk i etiske handlinger.¹¹³

Dette er en typologi han mener vil favne de fleste former for kristen spiritualitet, og som i tillegg vil kunne appliseres på flere verdensreligioner og deler av det alternativ-religiøse. Selv om disse sjelden opptrer i «rene» former, men heller i ulike blandingsformer, argumenterer han for at typologien vil være nyttig til å analysere ulike former for spiritualitet og danne ulike spiritualitetsprofiler.¹¹⁴

Jeg opplever disse som nyttige kategorier. Jeg ville derimot ha skilt den estetiske og den rituelle dimensjonen fra hverandre da jeg opplever disse som to dimensjoner med såpass store forskjeller at det ville vært hensiktsmessig å se dem hver for seg. For å kunne sammenligne med andre forskningsprosjekt der denne typologien er brukt, har jeg likevel valgt å holde de sammen. Modellen har også blitt kritisert for å ikke favne spiritualitet knyttet til naturopplevelser.¹¹⁵ Dette er ikke en dimensjon som har trått fram i mitt materiale, og jeg utvider derfor ikke hans modell ytterligere.

---

¹¹³ Olsen, *Spiritualitet*.

¹¹⁴ Olsen.

¹¹⁵ Olsen, «Mot stillheten og skjønnheten», 41.

3.2.5 Prekenhendelsen

Marianne Gaarden har gjennomført empiriske undersøkelser rundt preker i danske kirker for å utforske hvordan den enkelte kirkegjenger hørte, opplevde og oppfattet en konkret preken i en gitt gudstjeneste, og hvordan denne påvirket kirkegjengeren. Her kom hun frem til funn blant annet knyttet til prestens etos og dialogisk interaksjon.

Et av Gaardens funn var at da kirkegjengerne ble spurt om prekenene, så begynte de å prate om presten. Prestens person var dermed tett knyttet til deres opplevelse av prekenen. Prestens etos gjorde seg gjeldende i særlig to kategorier: autentisitet og attitude. Autentisitet handler om at presten må selv tro sine egne ord, ellers blir det uinteressant. Attitude handler om at predikanten har en åpen, imøtekommende, respektfull og ikke-dømmende holdning. Her er nærvær, folkelig språk og blikkontakt elementer som kirkegjengerne verdsatte.¹¹⁶

Et annet funn Gaarden har gjort er at prekenen ikke er en monolog som fremsies som deltakerne tar imot, men at det foregår en dialog der prekenen er en av mange stemmer. Hun beskriver denne dialogiske interaksjonen som: «En polyfoni af stemmer og indtryk fra hele gudstjenesten, der smeltede sammen med refleksjoner over temaer fra kirkegængerens liv».¹¹⁷ Det er den indre dialogen som foregår inne i hver enkelt kirkegjenger som former hvordan de tar imot prekenen. Hun kategoriserer resepsjonen av prekenen i tre kategorier: assosierende, kritisk og kontemplativ.¹¹⁸

---

¹¹⁶ Gaarden, *Prædiken som det tredje rum*, 69–73.

¹¹⁷ Gaarden, 85.

¹¹⁸ Gaarden, 84–86.

Den assosierende interaksjonen er den som forekommer hyppigst, og handler om at tilhøreren får assosiasjoner fra prekenen og tenker videre. Den kritiske interaksjonen skjer når tilhøreren er uenig i prekenen, og er av typen: «predikanten sier, men *jeg* mener ...» Å bli forstyrret på denne måten er noe kirkegjengerne også kan vurdere som positivt, begrunnet ved at de får høre andre tanker og bli utfordret.¹¹⁹ Den kontemplative interaksjonen er en ikke-kognitiv kategori. Her formidler deltakerne at de har hørt prekenen, men at de ikke husker ordene. De beskriver det som å drømme, meditere, transcendere, å være i en annen bevissthet eller et annet sted, og de blir fylt av en følelse av fred, ro, salighet, stillhet og avslapning.¹²⁰ Med bruk av denne teorien i undersøkelser av norske gudstjenester, har Kaufman fremhevet at: «det som kan forstås som en kontemplativ interaksjon, oftere fremtrer som en respons til *gudstjenestens helhet* mer enn til bare prekenen».¹²¹ Dette er noe som kun er antydnet hos Gaarden.¹²²

De supplerende teoretiske perspektivene jeg nå har kort presentert er knyttet til forskjellige temaer som blant annet kommunikasjon, spiritualitet og preken. Disse teoriene opplever jeg bidrar til å bedre forstå ulike dynamikker i utbyttebestillingsmodellen. Modellen kan dermed utvides ytterligere:

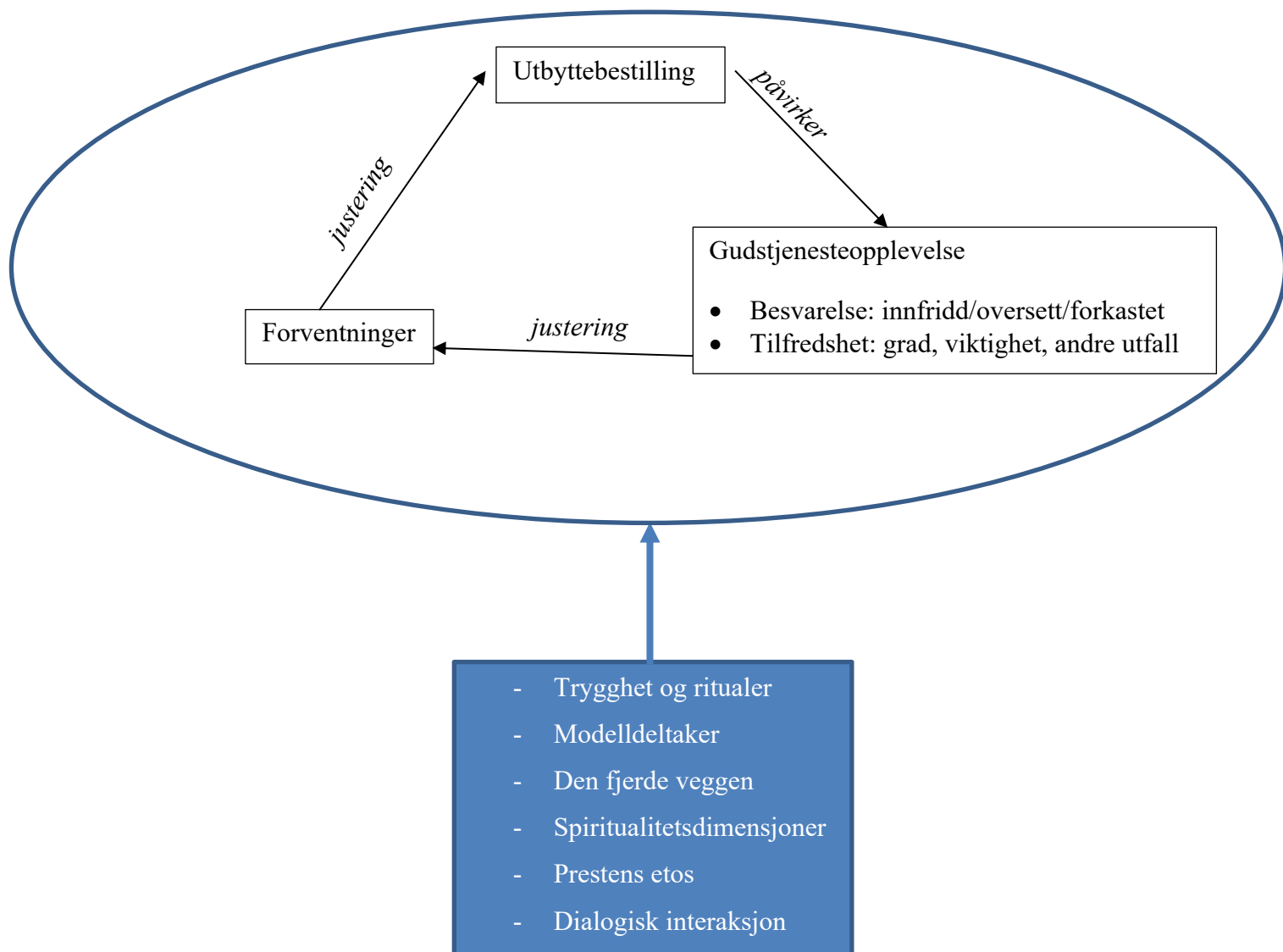
---

¹¹⁹ Gaarden, 88–92.

¹²⁰ Gaarden, 94–96.

¹²¹ Kaufman, «‘Det tredje rom’ i trosopplæringsgudstjenester?», 202.

¹²² Kaufman, «‘Det tredje rom’ i trosopplæringsgudstjenester?»

I det neste kapittelet vil jeg presentere funn fra intervjumaterialet, før jeg deretter vil applisere modellen som et analytisk rammeverk og undersøke om det kan bidra til å åpne opp materialet og gi nye perspektiver.

4 Analyse

Gjennom grupperingsprosessen i SDI-modellen, samlet jeg kodene under 4 hovedkategorier: *organisering, atmosfære, felleskap og personlig tro*. Slik ble noen tydelige mønstre synlige. Når jeg presenterer funn fra materialet, har jeg valgt å presentere disse løsrevet fra hovedkategoriene for å gi en mer organisk fremstilling som i større grad får frem hvilke momenter som er sentrale, og hvordan ulike momenter er knyttet sammen.

I analysen har jeg anonymisert deltakerne ved å gi de fiktive navn. I den følgende tabellen er de ulike deltakerne kort presentert:

NAVN	BAKGRUNN
Andrea	Familie er aktive gudstjenestedeltakere. Mye erfaring fra retreatsammenheng.
Ivar	Forelder er kantor. Ikke lenger kristen og ikke konfirmert i kirken. Vært aktiv i kirkekor og gått på kristen internatskole.
Oda	Vært aktiv i KFUK-KFUM. Går ofte på gudstjeneste for unge voksne.
Nikolai	Forelder som er prest
Eva	Vært aktiv i Tensing, deltatt på ledertreningskurs og drevet ungdomsklubb

Sitater vil i tillegg bli knyttet til de ulike gudstjenestene med et tall foran, der tallet representerer den kronologiske rekkefølgen av gudstjenestene vi besøkte. Ettersom oppgaven ikke fokuserer på en evaluering av gudstjenestene i seg selv, men heller på opplevelsen hos deltakerne, har jeg ikke valgt å gi en observasjonsanalytisk beskrivelse av de ulike gudstjenestene. Jeg tror likevel tallene vil kunne hjelpe leseren til å se at sitatene stammer fra ulike samtaler. Alle *kursiveringer* er mine egne. Betoning fra deltakerens side er markert i transkripsjonen med *kursivert understrekning*.

4.1 Vanlig gudstjeneste

Da deltakerne ble bedt om å beskrive gudstjenesten, ble det etter *hver* gudstjeneste sagt at det var en «vanlig gudstjeneste». Når de blir bedt om å beskrive hva de legger i «vanlig» forklarer Eva det på denne måten:

IEva: Nei, disse liturgiske leddene som kommer der de skal og.. eh.. salmer, altså, når noe skal bli sunget så er det gjerne melodier som folk kjenner til? (...) Og.. ja.. *det kommer til den rekkefølgen det skal* og.. Du vet at når *det* kommer så er det *sånn*, og når det er nattverd så er det nesten ferdig, og litt sånn type ting. At det er.. *forventning til at ting skal skje slik som det har blitt gjort tradisjonelt før på en måte*. Det er i hvert fall det jeg legger i vanlig da.

Dette er en beskrivelse de andre deltakerne i stor grad sier seg enig i: klassisk liturgi, kjente salmer og ledd i en bestemt rekkefølge, er elementer som går igjen. Dette er elementer de forventer, er vant til og som skaper en forutsigbarhet.

Det er interessant at ordet «vanlig» benyttes om alle gudstjenestene, selv om det etter mitt øyemed fantes store forskjeller i stemning, prekenstil, salmebruk, rom og innhold. Ofte beskrev deltakerne det unike i gudstjenesten som et tillegg til det vanlige:

2Ivar: Jeg ville sagt at den var ganske vanlig norske statskirke, og ehm.. ja. *Det var dåp. Eller det var to barn som ble døpt*. Ehm.. og. Ja. Jeg tror egentlig de fleste jeg kjenner ville skjønt det meste ut ifra det, eller, da ville de fått et godt bilde av hvordan det var.

Det kan dermed synes som at det finnes en slags grunnleggende usynlig «kjerne» av hva som er en vanlig gudstjeneste i Dnk og at eventuelle forskjeller legges på ekstra, og at «vanlig gudstjeneste» kan romme en del variasjon.

Noen av deltakerne trekker frem hvor mye de setter pris på at det er lik liturgi i kirkene i Oslo da dette gjør at man kan føle seg hjemme i flere menigheter. Det å føle seg hjemme fremheves som viktig ettersom man bor i en storby langt vekk fra bostedet. De møter det de er vant til, noe som gir en trygghet. Men likheten i kirkene gjør også at den enkelte kirkes egenart blir mindre viktig. Eksempelvis trekker Eva frem at hun trolig ikke ville gått på gudstjeneste i den første kirken vi besøkte fordi den var litt langt unna. Selv om det virket som en veldig fin menighet, var den også «vanlig». Da kunne hun like gjerne velge en kirke som var geografisk lettere å reise til.

Det finnes også negative assosiasjoner til begrepet «vanlig». En deltaker kombinerte «rot» og «en lite givende preken» med: «Den var på en måte en normal gudstjeneste». Et slikt utsagn kan tyde på at forventningene til kvaliteten på en «vanlig gudstjeneste» for denne deltakeren ikke er så høy. Flere deltakere nevner også en utfordring med at fordi de er vant til liturgien og salmene, soner de ut og klarer ikke å få med seg hva de egentlig handler om.

Ivar, som ikke betegner seg om kristen, kritiserer liturgien som han mener kanskje ga mening for 200 år siden, men som nå bare er tilfeldige ledd:

Ivar: Det er ikke alltid så liksom tydelig sammenheng mellom de ulike tingene som skjer. Det bare.. det bare skjer mange ting etter hverandre som.. når man er vant til det så føles det jo helt naturlig og det gjør jo det for meg også, men når jeg ser på det litt med skråblikk så er det litt sånn, det bare skjer masse greier som ikke føles som de henger så veldig sammen.

Etter å ha deltatt på alle gudstjenestene, synes dette inntrykket å ha forsterket seg. Da vi deltok på gudstjenesten for unge voksne ble nettopp det at det lignet såpass mye på en «vanlig gudstjeneste» noe negativt:

4Ivar(A): Jeg forventet at de liksom endra mer på formatet, men så var det mer bare.. ja, lyd og lys som var forskjellen. Og da.. da har man jo fortsatt alle de leddene og sånn som jeg ikke synes gir så masse til meg da. Og så.. Ja. *Så det var liksom fortsatt en.. «vanlig gudstjeneste» i hermetegn* ehm.. Ja. Og jeg fikk ikke så mye mer ut av den enn for eksempel den tidligere i dag. Ja, eller faktisk mindre.

At gudstjenesten oppleves ulikt av ulike mennesker, er noe deltakerne er bevisst på. Det at kjernen «vanlig gudstjeneste» er såpass tydelig, gjør at deltakerne ser lite behov for å ta med seg venner som ikke er særlig interessert i gudstjeneste:

IEva: Jeg tror ikke jeg ville tatt med noen som var skeptiske til en så vanlig norsk kirke. For det har.. kanskje de fleste gjort gjennom skole eller. *Man har på en måte et forhold til norsk kirke ofte.* Og hvis du da har bestemt deg for å ikke oppsøke det selv, så tror jeg ikke jeg ville ha dratt med noen for å.. gjøre det, altså, vanlig gudstjeneste på en måte.

Den «vanlige gudstjenesten» kan dermed være noe som skaper gode rammer, som gir gjenkjennelse og trygghet, forutsigbarhet og en følelse av å være hjemme. Men det kan også være det som gjør at deltakerne av vane ikke får noe særlig ut av gudstjenesteleddene, eller som gjør at den fremstår som gammeldags, tilfeldig og tankeløs. Om det er positivt eller negativt at en gudstjeneste beskrives som «vanlig», er derfor avhengig av den subjektive oppfattelsen til den som bruker begrepet.

4.2 Proft/uproft

Et mønster som trådte tydelig frem var at deltakerne la stor vekt på profesjonaliteten i gjennomføringen av gudstjenesten. Idealet som fremsettes er en helhetlig følelse og gjennomføring. Når det er profesjonelt fremstår presten og de som leder som forberedt og trygge, oppsettet av gudstjenesten virker gjennomtenkt, ting er ryddig, tydelig og fremsies presist, og elementene henger godt sammen tematisk. Når ting fungerer, oppleves det naturlig i motsetning til kunstig. Det blir en flyt, og profesjonaliteten gjør at rommet føles trygt, noe som ofte beskrives i sammenhenger der deltakerne er fornøyde med organiseringen:

3Andrea: ...alt virka *litt profft*. Forrige gang var det jo litt styr med noe, jeg husker ikke hva det var, men litt kaos holdt jeg på å si. Men nå føltes det *veldig profft* og veldig deilig å sitte å høre på, for man følte bare at alt var lagt til rette, på en måte, og.. Jeg vet ikke. Jeg ble ikke stressa av sånn: oi kommer det til å gå galt nå, eller, jeg vet ikke. Det var veldig rolig syns jeg og veldig bra organisert. Både liksom [soknepresten] og hun nye kapellanen og de som leste teksten og.. ja. Virka som at alle visste hva de skulle gjøre og gjorde det bra. *Det ble en fin flyt.*

Når ting *ikke* gjøres skikkelig, brukes ord som *rotete* og *uprofesjonelt*. Ting fremstår lite planlagt, uoversiktlig og fungerer ikke som det var tenkt. Eksempler er når teksten er for sein på PowerPointen, når det er dårlig gitt informasjon, for mye tekst trøkket inn på skjermen, eller når ting ikke er gjort klart (for eksempel et notestativ som presten brukte tid på å sette opp). Det har også mye å si om de ulike aktørene er samkjørte:

2Eva: De som ledet var ikke helt samkjørte alltid. Det var litt sånn.. småting som skjedde, som er helt greit, men det *gir jo inntrykk av at det er litt uprofesjonelt*, på en måte. Tidvis. Ehm.. Men det kan også ha med min dagsform, at jeg er litt sliten hehehe, at jeg er litt sånn: «ah, kom igjen da!», hehe. Men eh.. ja.

Selv om Eva kommenterer at dagsformen hennes kan spille inn, er det tydelig at følelsen av at det er uprofesjonelt er noe som får henne til å reagere, og det kan virke som at det drar henne ut av innlevelsen i gudstjenesten. Flere deltakere reagerte også da en prest hadde en uforberedt innledning til utførelsen av nattverden. Det som skulle være det mest hellige i gudstjenesten, fikk en slurvete og hverdagslig intro som da ikke klarte å sette den riktige «følelsen».

Det skal også nevnes at det ikke alltid er enighet om når det bikker mellom uprofesjonelt og profesjonelt. Mens noen irriterte seg over det uproffe i at presten spilte av søndagsskolesang ved å koble seg til en høyttaler med Bluetooth framme ved alteret, syns en annen at det kun var morsomt å se en prest med mobil framme. Tilsvarende anså en av deltakerne det som sjarmerende med et vannmerke på bildet på PowerPointen, mens andre mente det viste mangel på profesjonalitet. Hvor disse grensene går er altså under diskusjon. I tillegg er det verdt å understreke at det ikke er slik at med en gang noe går galt regnes det som brudd. Da den ene mikrofonen ikke var på da presten begynte å snakke på den tredje gudstjenesten, tok presten seg tid til å skru den på før hun begynte på nytt. Dette trekker deltakerne frem som en god og profesjonell håndtering av situasjonen som bidro til å bevare tryggheten.

Det proffe og uproffe står dermed som to kontraster som i stor grad påvirker deltakernes opplevelse av gudstjenestens helhet, flyt og mening. Profesjonalitet oppleves viktig for å skape trygghet og gi ro. Hva som oppleves som proft eller uproft er noe som bestemmes subjektivt hos den enkelte deltaker, selv om det også finnes en overraskende stor grad av enighet og overlapp hos dem.

4.3 Ro

Et stikkord som ofte går igjen hos deltakerne er *ro*. Roen er et stort begrep som rommer aspekter som trygghet, pusterom og følelse av å være hjemme:

2Oda: ..bare det å liksom sitte der man sitter og.. være i et rom hvor man kjenner rammen og man vet at her er man trygg og det, det er et pusterom da, i hverdagen ehm.. som jeg kjenner liksom igjen fra hjemme. (...) ..og det tror jeg er litt av grunnen til hvorfor jeg på en måte har blitt mer aktiv når jeg kom til Oslo er fordi at jeg føler en trygghet, jeg føler en sånn.. I store Oslo så er det liksom én ting som jeg vet at jeg kan holde fast ved og det er liksom.. den timen her inne. Selv om det er ulike kirkebygg og man ikke kjenner seg igjen på en måte, så er det mange elementer som, som gjør at man føler seg hjemme da.

Det å få stillhet og rom til å få be sine egne bønner, både i starten før gudstjenesten og underveis, er noe deltakerne synes er viktig, også Ivar som ikke definerer seg som kristen:

Iivar: Jeg syns det var litt kjipt at når vi skulle få et sekund for å være med Gud, så var det så kort! Jeg rakk jo nesten ikke å snakke med Gud i det hele tatt, hvis du skjønner hva jeg mener.

Nattverden ses på som en hellig handling som flere av deltakerne ofte får noe ut at. Viktig er også muligheten til å skrive bønnelapper og tenne lys, og en deltaker forteller at det føles annerledes å tenne lys i kirka enn å tenne lys hjemme. At den første kirken hadde en utvidet bønnevandring i forbindelse med nattverden, ble dermed godt likt.

Roen kan forsterkes av kirkerommets utforming. At bygget er litt annerledes, er noe som settes pris på, ettersom det skal være «Guds hus». Høyde under taket skaper en luftig følelse som viser at det er «litt mer enn et hus», og at det «føles ut som en kirke». Kirkerommet kan bidra til å skape en høytidelig stemning, men også en intim og avslappet atmosfære, slik som i den siste gudstjenesten der benkeradene var innredet som en hestesko (selv om dette også var noe deltakerne var litt ambivalente til).

Gudstjenestens rammer har mye å si for opplevelsen av ro. Profesjonaliteten skaper trygghet, flyt og helhet som lar deltakerne gå inn i seg selv og gir tid til å fokusere på Gud og gode verdier. Derimot svekkes roen når gudstjenesten fremstår for uproff. Deltakerne føler seg ikke trygge, må anstrenge seg for å henge med og rives ut av opplevelsen:

2Andrea: Det var en fin gudstjeneste, men ble, ja litt, eh.. litt ting som skjedde, så jeg fikk liksom ikke den roa som jeg ofte ville ha, så det gikk litt fram og tilbake, og så var det mange som deltok i gudstjenesten, og som regel syns jeg det er fint! Men, jeg vet ikke, jeg følte det ble litt kaotisk denne gangen. Men det var en fin gudstjeneste. Bare *jeg fikk ikke den roa som jeg ofte vil ha.*

Deltakerne trekker frem at i Oslo har man mange valgmuligheter, og i spørsmålet på om de ville kommet igjen eller tatt med en venn, velger de heller gudstjenester de opplever har gode rammer som legger til rette for en ro. Slik er roen tett knyttet opp mot gudstjenesten profesjonalitet.

En interessant observasjon er at på spørsmålet om deltakerne fikk noe åndelig ut av gudstjenesten, er det ingen som trekker frem dogmatikk, inspirasjon, lære eller trosinnhold. Heller setter de ord på denne roen. Det er det å være til stede på selve gudstjenesten som gir dem noe, heller enn innholdet:

INikolai: Jeg vil ikke si det er lære eller noe sånt jeg fikk med meg, men litt mer nærere det du [Andrea] sa, at man får en sånn time til å gå til et sted inni seg da, på en måte. Som kan være vanskelig å finne i hverdagen ellers da. Det følte jeg jeg fikk her.

Oda går til og med så langt som å beskrive at hun aldri får noe åndelig ut av gudstjenesten:

4Oda: Gudstjenester generelt òg gir meg.. aldri egentlig.. noe åndelig. Det syns jeg er veldig, jeg skjønner ikke helt hva det er, eller i liksom egen erfaring. Tror aldri jeg har opplevd på en måte det sånn.. *Men det gir meg veldig ro da.* Og.. det gir meg også masse sosialt. Men også bare en sånn.. ja, en gøy opplevelse.

Det kan virke som at det i stor grad er det *kontemplative* rommet som er sentralt for deltakerne og i mindre grad kognitivt innhold. For Ivar, som ikke deler den kristne troen, kan det være denne kognitive mangelen som gjenspeiles i opplevelsen av gudstjenesten som en tankeløs deltakelse i en «random» liturgi. Når tekstene og prekenen heller ikke treffer, kan det gi enda større frustrasjon:

2Ivar: Så jeg fikk veldig lite ut av det, er egentlig konklusjonen. Og *jeg skulle jo ønske jeg fikk noe ut av det.* For jeg føler jo det er.. liturgien er den samme hver gang og den får jeg mest nostalgi ut av, mens *tekstene og prekenen de er jo de man faktisk kan sitte med noe igjen med* da. At her har man noe man tenker på og som eh ja. Som man kan få noe verdi ut av etter gudstjenesten. Mens i dag så fikk jeg ikke det av tekstene.

Det er interessant å merke seg at det er ønske om å få noe ut av preken og gudstjenesten, men at deltakeren likevel ikke alltid får det til.

4.4 Preken

Når det kommer til prekenen, er fremførelsen viktig for deltakerne:

4Andrea: Men jeg synes hun var god til å formidle. Det var ikke kjedelig å høre på eller flatt liksom. Hun snakket som hun snakket til oss, og ikke bare ut i lufta. Og det synes jeg har mye å si, for det er lettere å følge med, og det er også lettere å skjønne hva hun sier da.

Naturlig, hverdagslig, folkelig, enkelt, fokusert og at presten tror på det hen sier, er mye bedre enn flatt, kjedelig, oppramsete eller kunstig. Fremføring har stor betydning i å motvirke at deltakerne soner ut. Blir det ensformig er det lett å falle av, og det kan virke som fremføringen har mer å si enn «viljestyrken» til deltakerne som beskriver at «man bare soner ut, enten man vil eller ikke».

Likevel er det ikke slik at fremføringen alene «redder» en preken for deltakerne. I to av gudstjenestene trekker deltakerne frem at presten var veldig god til å formidle, men at innholdet ikke ga mening.

2Ivar: Den forrige prekenen, eller i forrige kirka, der sona jeg veldig ut, men når jeg hørte på han *så fikk jeg med meg alt han sa*. Så jeg synes han var flink til å snakke på en måte som gjorde at man fikk med seg det han sa. Men *så synes jeg ikke innholdet i prekenen var så bra* da. Heheh. Så da.. da likte jeg den jo ikke allikevel (...)

..jeg bare skjønte ingenting av hva han mente. Så det er litt sånn rart, for *jeg følte han formidla bra, samtidig som jeg følte det han formidla ikke ga mening eller ga meg noe*. Så det, ja. Dårlig kombinasjon.

Formidling er ikke nok, det må også være et godt innhold med god struktur.

Hva er så dette gode innholdet? Deltakerne fulgte overraskende godt med på tekstlesning og tillegger den stor vekt. Når tekstene enten var kjente fra før, lette å forstå, eller passet godt inn i gudstjenestens tematiske sammenheng, telte dette positivt for deltakerne. De likte også godt når tekstene ble lest med innlevelse, for da kom fokuset på teksten heller enn på personen som leste. At prekenen søker å tolke disse tekstene for å gjøre de forståelige, var noe deltakerne anså som viktig. De trekker fram at de setter pris på å få tekstene satt i kontekst, både historisk og i den større bibelfortellingen, og ønsker hjelp til å se hva tekstene kan bety for dem i dag. Når ikke de får prestens egen tolkning blir de oppgitt:

4Oda: jeg følte hun hadde mange sånne poeng, eller litt sånn, var veldig sånn frem og tilbake også.. var det *veldig lite om teksten*. Det var jo egentlig bare at hun snakket om kjærlighet blablabla, liksom. Det var liksom, også fikk jeg ikke så mye ut av det på en måte.

Annet «godt innhold» i prekener er særlig det som relaterer seg til deres egne liv. Her trekkes blant annet frem viktigheten om å ta vare på seg selv og ikke bare andre, prestasjonspress, ta vare på vennskap og hvordan høsten kan være preget av å måtte finne ut av masse ting og ha mange baller i luften. Selv om deltakerne sier dette er ting de egentlig vet fra før, oppleves det godt å høre det fra noen andre. At dette i formidles med et språk rettet mot dem, er også noe deltakerne trekker frem som svært positivt.

Fremføring, tekstnærhet og relevans er dermed tre stikkord om deltakernes prekenopplevelser.

4.5 Musikk

Musikken i gudstjenesten rangeres øverst i tre av rangeringene, og i intervjuene kommer det tydelig frem at musikalske innslag¹²³ har stor evne til å heve opplevelsen av gudstjenesten. På en av gudstjenestene spilte en ung jente fiolin, og på en annen var det en svært profesjonell kvintett-korgruppe som sang a capella. Disse snakkes mye om av deltakerne og Ivar sier at han kunne tatt med venner på gudstjenesten på grunn av musikkinnslagene som han vet de ville ha likt.

3Ivar: Jeg synes det gjør at gudstjenesten blir mye kjekkere. Får mye mer ut av den og, ja. Det blir liksom, alle de derre leddene i gudstjenesten som jeg synes er litt tilfeldige og bare sånn, sånn man bare gjør, de sitter man bare og ser og hører på og deltar i og så bryr man seg egentlig ikke, mens det blir liksom noe som faktisk gir noe og betyr noe. For meg da.

---

¹²³ Med begrepet «musikalske innslag» referer jeg til alt musikalsk i gudstjenesten, mens med «musikkinnslag» menes musikk som fremføres uten at menigheten deltar i sang.

At musikken «gir noe», er noe som nevnes av flere deltakere. Ord som «høydepunkt» og at det «hever gudstjenesten» blir brukt, og det legges også vekt på om orgelspillingen gjøres bra eller ikke.

Profesjonalitet kommer også frem her. Det fremheves som svært positivt at musikkinnslagene passer til gudstjenestens *helhet* slik at de som fremfører oppfattes som en del av feiringen av gudstjenesten, og ikke kun som gjester. Tilsvarende brytes denne helheten når det kun er salmer man ikke kan. Da sliter de med å delta, de må anstrenge seg for å følge med og mister roen de har på gudstjenesten. Når det er ukjente salmer og tekst på skjerm, savner deltakerne noter på skjermen og kunne ønske de hadde hatt salmebok tilgjengelig. De reagerer også på at det kan bli veldig stille i menigheten uten nærmest noe sang når det er ukjente salmer. I den forbindelse trekker de fram styrken av forsangere som bærer sangen og som man også kan følge med på når man ikke synger selv.

På den siste gudstjenesten var det band heller enn orgel, og andre liturgiske melodier som flere av deltakerne ikke kunne. I motsetning til hva jeg forventet, kom det ikke frem noen særlig felles tydelig preferanse på bandet fremfor orgel. Mens Eva var kjent med liturgien fra før, blant annet gjennom kor, og satte stor pris på å kunne legge på stemmer, ble Ivar overrasket over hvor raskt han ble lei av bandet som han følte gjorde alt i lik musikalsk stil. Deltakerne satte generelt pris på variasjon, men selv om Nikolai opplevde at band-musikken ga han mye, ville han nok heller introdusert en venn til et annet sted for å vise dem hva som er den *typiske* opplevelsen.

To av deltakerne nevner et interessant aspekt: nemlig at bandet gjør at tekstene i salmene fremstår mer levende og relevante. Nikolai beskriver at det «føles ut som de kunne vært skrevet i går» og at salmen treffer mer direkte:

4Nikolai: ..du må ikke liksom tenke gjennom eller føle gjennom en 2000 år lang historie med liksom kristendom og.. og liksom tro for å komme til betydningen av det.. i hjertet ditt, som høres veldig hippie ut å si, men hehe liksom sånn, det er bare rett direkte da.

Ivar er ikke selv kristen og i et tidligere gruppeintervju satte han ord på at det føles lettere å synge salmer enn å «chante» ting i felleskap (som trosbekjennelsen), for når man sier ting følte han at man må mene det mer enn når man sang det. Derimot merket han en forskjell når det var band som spilte til. Da følte sangene nærere og mer ekte, noe som fikk han til å stanse opp og tenke om han kunne stå inne for tekstene og synge med:

4Ivar: Det er nok.. vane, mye, fordi jeg er vant til å synge med orgel, og at jeg aldri har tenkt over hva tekstene betyr, da gjør jeg ikke det nå heller. Mens her så er det.. i dette yngre formatet så er jeg mer.. *Hvis jeg ville ha hørt på sånn her type musikk så hadde jeg hørt på teksten.* Og.. og det gjør jeg nå også når jeg synger det. Og derfor blir jeg mer selvbevisst på hva jeg synger. Og det er jo kanskje bra. Men det gjør òg at jeg ikke vil synge med en del ganger da.

Musikken får i større grad noe å si til *dem* som nåtidige deltakere. Bruk av mer samtidige instrumenter kan dermed bidra til å fjerne avstand på flere måter: både ved at det er lettere å tenke over teksten man synger, og at salmetekstene i seg selv føles mer relevante. At musikk er noe som er sentralt for de unge voksnes opplevelse av gudstjenesten, er dermed svært tydelig.

4.6 Felleskap

Ikke overraskende er andelen unge voksne på gudstjeneste noe som deltakerne legger merke til. Deltakerne kommenterer at det er få unge voksne på gudstjenesten, som «vanlig», og opplever at gudstjenesten er tilrettelagt for en annen aldersgruppen enn dem. De setter likevel stor pris på de menighetene der de blir godt tatt imot, savner å bli sett de stedene der de ikke tas godt imot, og det å få en god kake og kaffe på kirkekaffen anses alltid som positivt.

I den ene ordinære gudstjenesten var det flere unge som medvirket, og det var også en av disse som informerte om kirkens unge voksne arbeid. Dette hadde betydning for deltakernes opplevelse av arbeidet i kirken:

3Oda: Jeg fikk et positivt inntrykk av unge voksne-arbeidet i kirka. Også kanskje ekstra mye fordi at det var en ung voksen som fortalte om det og virka som på en måte var med på det. (...) Så, det tror jeg [at jeg] kommer [på] kanskje, altså hvis jeg har mulighet liksom.. (...) Og det tror jeg.. *jeg tror det var ganske avgjørende at det var en ung voksen som fortalte om det.*

3Andrea: Mm. Ja, enig.

Den siste gudstjenesten var spesielt tilpasset unge voksne. Dette var noe deltakerne merket. De kommenterer at det er likt Dnk, men at band og mer «poppa» salmer er den største forskjellen. I tillegg trekkes det fram at prekenen føles rettet mot dem: det er mer forståelig språk nærere det de bruker vanligvis bruker og også færre fremmede ord i salmene. Et eksempel på hvor lett det er å ta i bruk fremmede ord uten å forklare, kom frem under den tredje gudstjenesten der det ble innsatt en ny kapellan. Etter å ha snakket en god stund om at det var fint å spennende å oppleve, sier plutselig en deltaker at hun ikke vet hva en kapellan er. Det viser seg at tre av fire i gruppen ikke visste det heller og dermed ikke visste hva den nye kapellanen var innsatt som.

At gudstjenesten var på kveldstid, mener de gjør det enklere å ta med folk og å komme selv, ettersom det er fristende å heller være hjemme på søndagsmorgen med en kopp kaffe. Gudstjenesten kjennes mer intim, avslappet og «low-key». I tillegg fremheves gudstjenestens sosiale miljø:

4Oda: Det er noe annet å bli møtt med et smil i døra og en hyggelig hilsen og litt småprat når det er jevnaldrende, enn når det er en pensjonist eller en.. ja. Ehm.. Man føler at her har man noe (...) *Det er potensielle venner da, som man kan bygge relasjoner med.*

Oda trekker også fram at nattverden blir mer sosial da du kan hilse på venner i køen, noe hun har savnet på de andre gudstjenestene. Andrea og Eva sier de føler det mer naturlig å ta med seg en venninne eller noen andre på sin egen alder på denne gudstjenesten fordi de ville følt seg mer hjemme. Nikolai tenker det miljømessig ville passet best å ta med en venn på gudstjenesten rettet mot unge voksne, selv om han nok heller ville introdusert dem til en annen gudstjeneste for å gi dem en mer *typisk* opplevelse. For Ivar føles det unaturlig å ta noen med på gudstjeneste generelt. Selv om Oda kommenterer at hun har opplevd bedre gudstjenester i denne menigheten tidligere, er hun tydelig på at det er denne gudstjenesten hun foretrekker.

Avstand mellom prest og fellesskap berøres også i gruppeintervjuene. For Ivar er prekestol og alter noe som skaper avstand til fellesskapet. Presten er hevet over folkemengden når hen står på prekestolen, og står deretter bak en «disk» hvor ikke andre får slippe til. Klær er også noe som skaper avstand, noe som trekkes frem i forbindelse med gudstjenesten for unge voksne:

Ivar: Eller, jeg ble litt overrasket over at presten hadde på seg tradisjonelle presteklær, fordi jeg følte det bare kræsja litt med resten. Og så var det liksom tradisjonelle presteklær og så platåsko. Men.. og ikke at det var noe dumt, nødvendigvis, men jeg syns jo òg at de er med på å skape avstand da. *Presten føles som en mer «alien person» i hermetegn enn.. enn hvis de hadde gått med vanlige klær liksom.*

Her møter han motstand fra Eva som setter pris på at det er tydelig forskjell på når presten leder gudstjenesten og når hen er på kirkekaffe. Oda derimot syns det kunne vært spennende å oppleve hvordan det hadde vært å se presten i vanlige klær på denne gudstjenesten.

Det er likevel ikke sann at fellesskapet alltid har så mye å si for selve gudstjenesteopplevelsen. Deltakerne trekker frem at det kan variere på dagsformen hvor stor lyst og behov man har for å snakke med andre. Gudstjenestens sosiale karakter kommer også som regel først til syne etter gudstjenesten, mens man underveis sitter alene.

Ivar: For man sitter jo i stillhet og man får egentlig ikke noe tid til å snakke med hverandre. Og så er det litt sann derre norsk buss-stemming også, at alle sitter liksom så langt vekke fra hverandre som mulig.

Dette er ikke nødvendigvis et problem for deltakerne. Faktisk er det flere som likte dårlig å sitte i hesteko på den siste gudstjenesten nettopp fordi man så lett så de andre, noe som kunne være både kleint og forstyrrende:

Eva: Men jeg skjønner det òg skal være et fellesskap, man skal se hverandre og det er veldig hyggelig. Men.. *jeg trenger ikke det akkurat under gudstjenesten.*

Dette kan også forklare noe av det litt overraskende funnet at ikke fellesskapet i større grad trekkes frem som en betydelig faktor for deltakernes opplevelse av de ulike gudstjenestene. Selv om deltakerne ble spurt spørsmål direkte knyttet til det å selv komme igjen på gudstjenesten, hadde de kun et begrenset møte med fellesskapet å referere til ettersom intervjuene fant sted rett etter gudstjenesten uten særlig tid til å delta på kirkekaffen. Oppgavens struktur kan også ha gjort deltakerne mer opptatt av å vurdere selve gudstjenesten, heller enn å se etter et reelt sted de ønsket å gå. Hadde man undersøkt unge voksnes trivsel på gudstjenester over en lengre periode er det godt tenkelig at fellesskapet hadde kommet frem som en tydeligere faktor.

4.7 Personlig tro

Deltakernes personlige tro er noe som påvirker opplevelsen av gudstjenesten. Oda trekker frem at kjærlighet er noe av det grunnleggende hun tror på, noe som gjør at hun får ekstra mye ut av prekenen på den tredje gudstjenesten, som hun også opplevde ble formidlet godt. Ikke overraskende uttrykker Ivar at det er lite interessant med gudstjeneste når man ikke er kristen. Han reagerer også på den ene teksten der man oppfordres til å forlate alt for å følge Gud som han mener ikke er sunt.

Det punktet i gudstjenesten som likevel vekker mest teologisk engasjement er kollekten. I den ene gudstjenesten vises en video om at det samles inn til både bistandshjelp og misjon, en blanding deltakerne setter lite pris på:

2Ivar: ... personlig syns jeg jo det er litt rart å blande misjon og veldedighet (*mm*), så jeg syns det er kjekkere når det er rene veldedighetsprosjekt der det er sånn: vi skal hjelpe disse folka. Ikke: vi skal hjelpe de, og liksom snike inn litt kristendom.. samtidig.

2Oda: (bryter inn) «de trenger å høre om Gud» eller «om Jesus», det syns, det syns jeg var litt sånn..

2Andrea: enig

2Oda: det gjorde faktisk at jeg valgte å ikke gi kollekt.

2Eva: Ja, det er litt sånn, jeg tenkte på det samme fordi, sånn: «her er det bare så så mange kristne i dette.. og kjempemange andre religioner» på en måte, og det er litt sånn, ja, jeg er jo kristen fordi at jeg mener at.. jeg tror på Gud og Jesus på en måte, men.. jeg tror ikke at andre har feil av den grunn på en måte(*«mm» fra Oda og Andrea*). Jeg tror det er én felles Gud og så har man ulike.. eh versjoner på det, så jeg er veldig enig, eller, jeg kjente det var litt sånn: «Ahh, jeg vet ikke om jeg kan stille meg bak det her» liksom

2Andrea: Jeg er veldig enig.

Eva reagerer også når det samles inn kollekt til Normisjon, en organisasjon med meninger hun ikke er enige i og som hun anser som et eget kirkesamfunn fra Dnk. Heller ikke konfirmantarbeid eller nye stoler er noe deltakerne setter pris på å gi kollekt til, og det er stor enighet om at et rent bistandsprosjekt er det som føles mest riktig å gi til.

Det kan virke som at de teologiske ulikhetene som kan prege et gudstjenestefellesskap i Dnk blir særlig tydelig når man skal vise støtte økonomisk. Kanskje føles det som at man i større grad gir tilslutning til teologien knyttet til arbeidet, og at det derfor føles best å gi til et prosjekt uten teologiske/trosmessige overtoner. I samtalen fra sitatet over er det likevel enighet om at de var svært fornøyde med god og tydelig informasjon om hva pengene gikk til, selv om de var uenige i prosjektet, ettersom utydelighet om hva pengene går til er noe som også hindrer dem fra å føle seg trygge på å gi.

Personlig tro er dermed noe som kan påvirke gudstjenesteopplevelsen i både positiv og negativ forstand, og som påvirker deltakernes deltakelse i gudstjenestens ledd. Dette gjelder særlig kollekt, men også salmesang og trosbekjennelse slik det har blitt vist lenger oppe.

5 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte analysens funn i lys av modellen om utbyttebestilling presentert i teorikapittelet. Jeg vil først se på hvilke utbyttebestillinger som ble lagt inn. Deretter vil jeg, i lys av de supplerende teoretiske perspektivene, se nærmere på årsaker til disse utbyttebestillingene og drøfte dette i lys av annen forskning og litteratur på feltet.

5.1 *Gi meg utbytte!*

Først og fremst kommer det tydelig frem i materialet at det finnes en grunnleggende utbyttebestilling hos de unge voksne: de vil ha noe ut av gudstjenesten og ønsker at tiden de bruker ikke skal være bortkastet. At utbyttebestilling er noe aktivt, vises ved at deltakerne aktivt prøver å hente ut mening og utbytte av tekster, preken, og sanger, men at det en del ganger ikke hjelper likevel. Det er ikke nok kun med deres aktive holdning; utbyttebestillingen må også bli innfridd av gudstjenesteopplevelsen. Å være bevisst dette og tenke gjennom hvordan man kan hjelpe unge voksne til å få utbytte av gudstjenesten, tror jeg derfor er viktig. Om Dnks julekampanje kommenterer Kruse at folk kommer til kirken for å bli berørt. Ja, den vanligste forklaringen for deltakelse på julegudstjeneste er tradisjon, men «ingen vil holde ved like tradisjoner som ikke gir dem noe».¹²⁴

5.2 *Kjent er kjært*

Som påpekt i analysen, nevner mange av deltakerne at det er en «vanlig gudstjeneste», selv om det kan være relativt store forskjeller mellom dem. Hva de regner som en vanlig gudstjeneste forteller mye om deres forventninger og utbyttebestillinger. Det innebærer liturgiske ledd i en viss rekkefølge, salmer, et rom med høyde under taket, nattverd og for flere også en rolig følelse. En utbyttebestilling som synes å tre frem er at mye i gudstjenesten skal være gjenkjennelig. Man forventer hva som kommer og gudstjenesten innfrir de sjekkpunktene som skal være der. Innenfor flere ulike temaer nevner deltakerne at de likte ting som skjedde fordi det midt i storbyen minte dem om hjemme eller var likt det de var vant til. Utbyttebestillingen er dermed knyttet til å få en følelse trygghet og av å komme hjem.

---

¹²⁴ Kruse, «Ikke bare barnas høytid».

Utbyttebestillingen om gjenkjennbarhet ble innfridd av gudstjenestene på ulike måter. Særlig ble lik liturgi trukket fram som noe de satte pris på i de ulike menighetene. Til alle gudstjenestene fortalte også deltakerne om gjenkjennbarhet i nattverd, bønn og lystenning, og rommet var ofte noe som viste at det var en kirke og som minte om hjemmet.

Innfrielsene hadde ulik grad av tilfredshet. For Eva og Oda som kjente til liturgien på den siste gudstjenesten fra KFUK-KFUM, brakte det ekstra gode følelser å synge med, og det var stas å legge på stemmer. Den besvarte dermed utbyttebestillingen på en god måte. De ulike kirkerommene ga ulike stemninger og ble rangert ulikt av deltakerne. Nattverden ble ofte trukket frem som en ting som ikke var gjort på noe spesiell måte, men var som man forventet og likte, og derfor var bra. Derimot ble den rangert ekstra høyt under den første gudstjenesten der den var kombinert med en utvidet bønnevandring. Oda, som pleier å gå i gudstjenesten for unge voksne, trakk ofte fram at hun savnet den sosiale siden ved nattverden hun var vant til med å si hei til venner i køen. Sammenlignet med dette utfallet, sank tilfredsheten rundt nattverden for henne i de andre gudstjenestene.

5.2.1 Trygghet og deltakelse

En måte å forstå deltakernes utbyttebestilling om gjenkjennbarhet er gjennom det allmennmenneskelige behovet for trygghet. I tillegg til en større utrygghet på samfunnsnivå¹²⁵, er unge voksne i en fase som ofte er preget av oppbrudd og mobilitet der man flytter fra det vante og blir kjent med nye steder. Mens tidligere generasjoners valg i større grad var preget av tradisjon og sosiale strukturer, står unge voksne i dag overfor en mengde valg i utformingen av sin identitet i en større prosess der utfallet er åpent.¹²⁶ Slik er de i en fase preget av mye usikkerhet¹²⁷. I lys av dette kan det være naturlig at en utbyttebestilling om trygghet søkes, og kan gjenspeiles i utsagn der «timen her inne», og det å kunne «føle seg litt hjemme» settes opp som en kontrast til «store Oslo». Denne tryggheten opplever de å finne i et ritual som er forutsigbart og gjenkjennelig.

---

¹²⁵ Hammer, «Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn», 34–35.

¹²⁶ Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, og Samisk kirkeråd, «Myndig tru - mangfaldige fellesskap», 1–4.

¹²⁷ Eriksen, «Innledning», 13.

Gjenkjennbarhet kan òg være knyttet til utbyttebestillingen om deltakelse som deltakerne også legger inn: om å få bruke elementer som nattverd, lystenning og bønn, og at de kan delta på salmene. Denne utbyttebestillingen ble oversett i to av gudstjenestene, med ukjente salmer og en ny liturgi som gjorde at det var vanskelig å bli med. Når de unge voksne i mitt materiale ikke kan nok salmer på gudstjenesten, blir de skuffet over å ikke kunne delta, og anser det som negativt. Samme dynamikk finner man i Røste sin masteravhandling. Ungdommene i hans undersøkelse hadde også en utbyttebestilling om deltakelse, og opplevde det derfor viktigere å kunne salmene enn at de ble fremført med band. De opplever skuffelse når de ikke får deltatt og setter ord på at de ikke har fått lære salmer på skolen slik de eldre.

Ser man på Øieruds teori om modelldeltakere, legger gudstjenesten opp til en modelldeltaker som kan delta. I mange gudstjenester er det ingen som leder salmesangen hvis ikke man synger selv, og i programmet er det forventet at menigheten skal svare og delta i liturgiske ledd. Slik blir utbyttebestilling om deltakelse noe gudstjenesten selv legger opp til, og kan dermed anses som mer generaliserbar enn kun mitt utvalg. I lys av dette kan gjenkjennbarhet forstås som en nødvendig utbyttebestilling for at unge voksne skal klare å hente utbytte fra gudstjenesten gjennom deltakelse.

5.2.2 Det ukjente

Vil dette si at unge voksne ikke er åpne for nye erfaringer? Nei, det stemmer ikke. På slutten av det siste gruppeintervjuet uttalte en av deltakerne at det hadde vært spennende å besøke gudstjenester i andre kirkesamfunn for å få andre erfaringer. Dette viser at de er villige til å møte nye former. I tilknytning til preken trekker Gaarden frem at en kritisk interaksjon ikke trenger å være negativ, men at tilhørerne i en gudstjeneste kan sette pris på å få sine syn utfordret. Tilsvarende vil jeg hevde at unge voksne også kan sette pris på å bli utfordret ved å møte noe ukjent og nytt. Men hvordan blir interaksjonen positiv?

Hvilke forventninger man har i forkant har mye å si. Har man en utbyttebestilling om at alt skal være slik som før, kan nye former raskt skape skuffelse. Derimot gjorde forventningene til en ny form på den siste gudstjenesten at deltakerne var åpne og nysgjerrige. Gaarden fremhever også viktigheten av at presten fremstår som autentisk og tror på det hen sier. Ser man dette i lys av forskningen til Bass om «pilegrimkirker», kan intensjonalitet trekkes frem som et sentralt aspekt: det er en hensikt og en mening bak det man gjør, og dette blir formidlet. For Ivar var det nettopp meningsløsheten i liturgien som gjorde at han ikke fikk noe utbytte av den. Kommer intensjonen bak nye former frem, kan det være større sannsynlighet for at møtet med noe ukjent blir en positiv interaksjon. Likevel er ikke intensjonalitet nok i seg selv. Selv om deltakerne forstod hensikten bak benkenes plassering i hesteko på den siste gudstjenesten, var den praktiske funksjonaliteten viktigere: de ble forstyrret av å se de andre og å måtte snu seg for å se skjermen. Slik ble de dratt ut av «den hellige tiden» og vurderte det negativt. Profesjonalitet, et aspekt som utforskes mer nedenfor, fremstår dermed som sentralt. Forventningsavklaring, intensjonalitet og profesjonalitet er dermed tre stikkord som synes å være viktige i møte med nye gudstjenesteformer.

5.3   *Ro fins i midten av proft*

En tydelig utbyttebestilling, som flere også knytter til en «vanlig gudstjeneste», er å få en ro. Deltakerne legger inn en utbyttebestilling om å få rom og stillhet til å prate med Gud, gå inn i seg selv og få plass til egne tanker, og de har en utbyttebestilling om at gudstjenesten skal bli et pusterom.

For å oppleve roen trengs rammer, det må være profesjonelt. De kommer med utbyttebestillinger om at gudstjenesten skal være helhetlig, og den skal ha en god og trygg ledelse der de medvirkende er samkjørte. Den skal være forberedt, av god kvalitet og slik vise respekt overfor de hellige delene av gudstjenesten. Det skal være god informasjon som samsvarer med det som skjer. Løsningene i gudstjenesten skal være praktiske og samtidig passe til det de forventer en gudstjeneste er.

Utbyttebestillingen om ro blir innfridd på alle gudstjenestene utenom én – den andre. På gudstjenesten for unge voksne skapes det en avslappende og intim stemning. Likevel virker det som at det viktigste er at det skapes et rom og en tid for å være stille, be og «gå til et sted inni seg». Dette trekkes frem av flere som den tingen de «alltid» får ut av gudstjenesten.

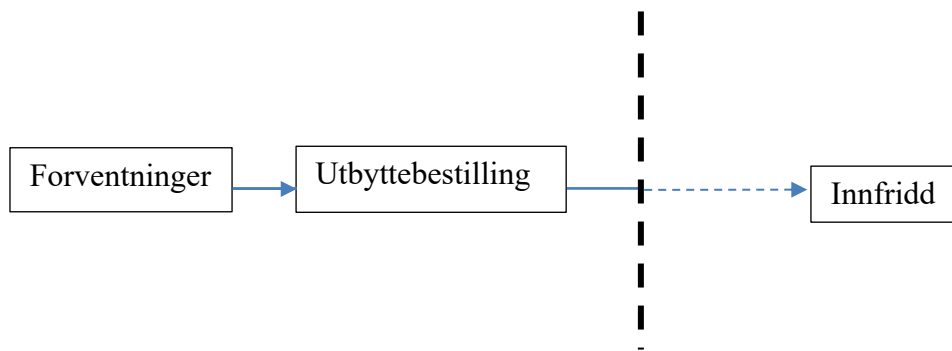
På den andre gudstjenesten uttalte tre av deltakerne at de ikke ville komme igjen fordi det var noe med rammene som ikke ga roen. Her opplevde de at utbyttebestillingen ble oversett. Ettersom dette er en av utbyttebestillingene de føler de oftest blir møtt på, og som flere trekker frem som den viktigste grunnen til at de går på gudstjeneste, skal det ikke mer enn én gudstjenesteopplevelse til før de innser at her vil de ikke komme igjen eller legge inn en grunnleggende utbyttebestilling. Her ser vi hvordan tilfredsheten spiller inn: både hvor viktig ro er for deltakerne og dermed hvor stor skuffelsen er, samt utfallet andre steder (stort sett opplever de å bli møtt på dette).

Den manglende profesjonaliteten på gudstjenesten gjorde altså at roen ikke kom. Profesjonaliteten blir likevel ikke alltid møtt på de andre gudstjenestene heller. Slurv med PowerPoint, uryddig informasjon, dårlig lyd, upraktiske sittestillinger og mange ark å forholde seg til er eksempler på ting som trekkes fram som uprofesjonelt og rotete, og som bidrar til at utbyttebestillingen om profesjonalitet blir oversett. Likevel finnes det her også innfrielse med blant annet samkjørhet, en trygg prest som leder eller gode overganger på skjerm. Dette gir høy grad av oppstemthet, og slike innfrielse bidrar som regel til å rangere ulike gudstjenestelementer høyere i bildeoppgaven i intervjuene.

5.3.1 Hellig tid

Hvorfor er profesjonalitet så viktig? Ved første øyekast kan det virke som at mangel på profesjonalitet skaper støy og uro som gjør at det blir vanskelig for deltakerne å få roen de ønsker. Samtidig er ikke ro en uttalt utbyttebestilling for Ivar som ikke er kristen, og også han trekker frem det uprofesjonelle som noe negativt. Profesjonalitet synes dermed å være en utbyttebestilling som også er løsrevet fra utbyttebestillingen om ro.

En forklaring kan være å finne i teaterteorien om dobbeltid-kontrakten og den fjerde veggen. Når gudstjenesten begynner, blir de unge voksne deltakere av en hellig tid gjennom å godta dobbeltid-kontrakten. Når gudstjenesten på ulike måter fremstår som rotete og uprofesjonell, brytes veggen ned og realtiden overtar. Man mister fokuset på ritualen og i stedet blir dratt ut av handlingen til den reelle tiden der fokuset blir på det som skurrer. Da brytes forventningen om hva gudstjeneste skal være. Slik kan det å opprettholde den fjerde veggen fremstå som en forutsetning for å klare å gi utbytte til deltakerne. Satt i en modell kan det se slik ut:

At den sorte linjen er stiplede, henviser til idealet om en gjennomhullet vegg der det også er kontakt mellom deltakerne og de medvirkende. Den stiplete blå linjen symboliserer at hvorvidt utbyttebestillingen blir innfridd, er knyttet til om veggen holdes gjennomhullet eller ikke. Her må det presiseres at det finnes nivåer, og at litt rot og uprofesjonalitet fortsatt kan gjøre at utbyttebestillingen blir innfridd.

5.3.2 Spiritualitetsformer i gudstjenesten

I lys av Olsens spiritualitetskategorier vil jeg kategorisere mine deltakere hovedsakelig innenfor den kontemplative og den rituelle (og estetiske) dimensjonen. Som Kaufman også påpeker, synes det kontemplative å knyttes til gudstjenesten som helhet. Lignende beskrivelser av gudstjenesten som et pusterom preget av stillhet og ro dukker også opp i Rønkildes empiriske undersøkelser.¹²⁸

---

¹²⁸ Bendixen Rønkilde, «Liturgi: Fra skam til værdighet på en time», 91–95.

Hva kan være bakgrunnen for dette? En mulig forklaring er at det i økende grad er mennesker med en spiritualitetsprofil rettet mot det kontemplative og estetisk/rituelle som går på gudstjeneste. En slik forklaring kan sammenfalle med noe av mine deltakers bakgrunn, der blant annet Andrea har bakgrunn fra retreatbevegelsen. Dette kan skyldes at disse opplever utbytte mens mennesker med en annen spiritualitetsprofil opplever gjentatte ganger at deres utbyttebestillinger ikke blir møtt, og at denne gjentatte skuffelsen gjør at de ikke kommer igjen. En annen forklaring kan være at de som kommer til gudstjenesten endrer sine forventninger. De ønsker å få utbytte, og opplever at det får de dersom de justerer sine forventninger og utbyttebestillinger til å rette seg mot det kontemplative og rituelle/estetiske. Begge disse forklaringene forutsetter i så fall at andre spiritualitetsdimensjoner gis liten plass i gudstjenesten.

I lys av disse spekulasjonene kan det være interessant se på hvilke former for spiritualitet de besøkte gudstjenestene gir rom for. Den handlingsrettede spiritualitetsformen er tydeligst under kollekten, en handling deltakerne ikke vil være med på¹²⁹. Den karismatiske dimensjonen gis det ingen rom for, og det kommer det heller ingen utbyttebestillinger om. Derimot har den verbal/rasjonelle ofte hatt en fremtredende plass i gudstjenesten. Hvordan spiller så utbyttebestillinger inn i forhold til tekst og preken?

5.4 Preken og tekst: to sider, samme mynt

De fleste av deltakerne legger inn en utbyttebestilling om å få noe ut av tekst og preken, men ikke alle. Tekst og preken er knyttet sammen og deltakerne har en utbyttebestilling om å få hjelp til å forstå tekstene bedre og om å få høre prestens egen tolkning. I tillegg har de en utbyttebestilling om å klare å følge med på prekenen, og ønsker derfor at prekenen skal fremføres med innlevelse og engasjement.

---

¹²⁹ Se også 5.6

Denne utbyttebestillingen blir ofte oversett. I alle gudstjenestene er det aspekter ved prekenen som gjør at deltakerne uttrykker skuffelse. Her er det likevel individuelle forskjeller. Oda fikk f.eks. mye ut av prekenen på den tredje gudstjenesten der en ung, nyinnsatt, kvinnelig prest snakket om kjærlighet, et tema som betydde mye for Oda. Her uttrykker også flere deltakere at tekstene var såpass kjente at de i mindre grad hadde behov for mer forklaring. For Ivar derimot var det særlig innlevelsen som ikke innfridde ettersom hun «snakket som om hun har vært prest i 30 år», altså på en monoton måte. Noen steder innfris utbyttebestillingen om innlevelse, mens utbyttebestillingen om god utleggelse av teksten sjeldent blir fullt innfridd.

Ettersom den tredje gudstjenesten var en innsettelsesgudstjeneste, hadde presten blitt presentert gjennom lesning av flere hilsener. Dette økte deltakernes forventning til at det kunne være interessant, og det ble lagt inn en utbyttebestilling ved at også konsentrasjonen ble skjerpet. For Oda ble denne innfridd, mens Ivar opplevde skuffelse. Tilsvarende beskrev flere av deltakerne at på den siste gudstjenesten skapte prestens generelle gode ledelse og gode intro av preken en større forventning. Dermed ble det lagt inn en utbyttebestilling om mer utbytte enn vanlig. Denne ble likevel ikke innfridd og deltakerne uttrykker skuffelse, at det «var litt synd» og at de sitter med «blandede følelser».

5.4.1 Preken som skuffer

I mitt materiale kan det tyde på at utbyttebestillinger knyttet til prekenen og det verbal/rasjonelle i begrenset grad blir innfridd. To av deltakerne uttrykker også at prekenen ikke er så viktig, for den pleier de sjelden å få noe ut av. Noen få ganger nevnes noe konkret utbytte fra prekenen, men ellers uttrykkes det ofte eksplisitt at de ikke fikk med seg noe spesiell lære. I lys av konseptet om utbyttebestilling, vil slike opplevelser justere forventningene og utbyttebestillingene. Til slutt vil man også slutte å komme med utbyttebestillinger om å få noe ut av prekenen. Min gruppe er for liten til å si på et generelt plan om prekener sjeldent treffer. Hvis man derimot ser en økende tendens til at folk ikke lenger *forventer* å få noe ut av preken, vil jeg hevde det kan tyde på en rekke erfaringer av å ikke ha fått innfridd sin utbyttebestilling og dermed gjentatte ganger opplevd skuffelse på dette området.

Kan dette forklare forskjellene hos gruppene i Enggaards studie? Har de eldre sporadiske kirkegjengerne opplevd skuffelse så mange ganger at de ikke lenger anser preken som gudstjenestens høydepunkt, mens de yngre og kirkefremmede fortsatt legger inn utbyttebestillinger? Har de faste kirkegjengerne funnet en måte å håndtere skuffelsen på ved å tillegge presten etos som lar dem gå i en positiv dialogisk interaksjon med prekenen utover uka når den ikke treffer dem på søndagen? Mjaaland, Nystrand og Kaufman peker alle på trekk som tyder på prekener som av ulike årsaker ikke nødvendigvis treffer. Olsens undersøkelse trekker derimot frem ordretthet og en metthet på meninger, og kulturelle endringer som den subjektive vendingen kan også være plausible forklaringer på endringen av den verbal/rasjonelle dimensjonens posisjon. Men kanskje *kan* det også hende at en slik vending skyldes gjentatte erfaringer av skuffelse der prekenen ikke klarer å gi utbytte. Det kunne vært interessant å undersøke nærmere i videre forskning.

Vil dette i så fall være et problem? En problematisk side ved en nedtoning av den verbal/rasjonelle er at gudstjenesten vil ha færre strenger å spille på for å tilby utbytte. I konseptet om utbyttebestilling, er mange utbyttebestillinger et tegn på sunnhet som viser til mange opplevelser med høy grad av innfrielse. Ivar gir uttrykk for at han ikke lenger har en utbyttebestilling på liturgien og formen, men at det er tekstene og prekenen han forventer å kunne få noe ut av. Dersom det er en økende tendens til at disse utbyttebestillingene ikke blir innfridd, vil man risikere at folk opplever mindre utbytte og til slutt slutter å legge inn den grunnleggende utbyttebestillingen.

5.4.2 En fremtredende bortgjemt tekst

På hvilken måte kan så prekenen innfri bedre? I likhet med Gaardens funn, trekker også mine deltakere frem prestens etos som vist ovenfor. Prestens etos skaper en økt forventning og fokus på prekenen, og de har et ønske om å i det minste få høre prestens egen tolkning – et ønske om autenticitet. Deltakerne fremhever også en kommunikasjon som får dem til å holde fokus, og de ønsker en utleggelse av tekstene.

Å kommunisere på en måte som gjør at budskapet når frem, er en selvfølge for å skape forståelse, og kan gjenspeile det Gaarden nevner som attitude. Men hvorfor fremheves utleggelse av tekstene såpass tydelig? Mitt utvalg av deltakere er svært begrenset og kan ikke brukes til å generalisere. Likevel vil jeg i lys av konseptet om utbyttebestilling og teorien om modelldeltakere antyde noen svar.

I sine analyser av gudstjenester ser Øierud på det som er *salient*, det som trer frem på en særskilt måte, f.eks. ved bevegelse, størrelse, uventethet, farge, volum eller lignende.¹³⁰ I en gudstjeneste blir prekenen rammet inn av flere tekstlesninger. Evangelieteksten rammes videre inn av halleluja-vers, noen ganger også med en prosesjon ned midtgangen med to som bærer lys. Slik blir tekstene svært fremtredende.

I en analyse av modelldeltakere i tre gudstjenester for konfirmanter, peker Øierud på at noen av tekstlesningene forutsetter en kjennskap til et særegent kristent språk og stor evne til å lytte konsentrert til lesning av bibeltekst.¹³¹ Dette er noe de unge voksne i varierende grad besitter. De gir flere ganger uttrykk for at tekstene var vanskelige å forstå. I lys av deres grunnleggende utbyttebestilling, fremstår det som naturlig å henvende seg til preken for å få hjelp til å forstå og få utbytte av tekstene. Når prekenen ikke innfrir dette, blir det en dobbel skuffelse. Det er ikke kun prekenen de opplever å få mindre utbytte av, men også tekstene som har blitt presentert som *salient* og som det er blitt skapt forventning om skal inneholde mening og utbytte.

---

¹³⁰ Øierud, «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere», 39–42.

¹³¹ Øierud, «Deltakerroller for konfirmanter», 175.

I lys av gudstjenesten utforming vil jeg dermed hevde at en prekens evne til å utlegge og forklare tekstene er viktig for å svare på unge voksners utbyttebestillinger. Særlig gjelder dette når tekstene er ukjente, står i en spesiell kontekst og/eller har et vanskelig språk og tematikk. Kanskje er utleggelse av tekst særlig viktig for målgruppen unge voksne fordi mange enda ikke besitter den kjennskapen og konsentrasjonen som fordres av gudstjenestens modelldeltaker ved tekstlesningen. Dette kan i så fall forklare forskjellen mellom deres ønske og det prestene i Olsens undersøkelse opplevde at menigheten verdsatte.¹³² To andre forklaringer på denne forskjellen kan muligens være at prestens autentisitet, språk og attitude ble forbedret av å snakke om det eksistensielle og livsnære, og at menigheten således opplevde at den generelle tilfredsheten til utbyttebestillingen gikk opp. Dette har likevel ikke mitt materiale generaliseringspotensial¹³³ til å si noe om, og må i så fall utforskes i videre forskningsarbeid.

5.5 Nye forventninger – nye utbyttebestillinger

Det skjer noe interessant når deltakerne drar på gudstjenesten for de unge voksne. Nettopp fordi denne gudstjenesten framstiller seg som noe annerledes enn Dnk, endres forventningene og det legges inn nye utbyttebestillinger. Det kommer utbyttebestillinger om et fellesskap av unge voksne, om at det er annerledes enn en 11-gudstjeneste, om at liturgien og formen nå skal gi mer mening og generelt at det merkes at den er rettet mot unge voksne.

Her er det mange utbyttebestillinger som blir innfridd. Eva og Oda opplever å få mye ut av liturgi, formen og det sosiale, og Andrea sier hun kunne tatt med en venninne eller jevnaldrende hit. Nikolai blir positivt overrasket over hvordan musikken gjør at alt fremstår som mer ekte og direkte, og flere setter ord på hvordan språket og temaene gjør at de føler at gudstjenesten er rettet mot deres målgruppe. Dette kan samsvare med Øieruds teori om modelldeltakere. I Ecos teori om modelleser, som hun bygger på, er kommunikasjonen bedre jo nærere den faktiske leseren er til modelleseren. Slik bidrar en bedre kommunikasjon til at flere utbyttebestillinger innfris.

---

¹³² Olsen, «Mot stillheten og skjønnheten», 42.

¹³³ Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder*, 264–78. Mine funns generaliseringspotensial vil bli eksplisitt kommentert i 7 Konklusjon.

Ivar opplevde derimot ikke at hans utbyttebestillinger ble innfridd. Han la inn utbyttebestillinger om at formen skulle være annerledes, men opplevde heller at det var nesten helt likt med litt musikalske forandringer. Tidligere hadde han sagt at liturgien er noe han uansett ikke får noe ut av, mens i den siste gudstjenesten var det skapt en ny forventning som gjorde at han la inn en utbyttebestilling på dette. Han reagerte også på at presten hadde på seg presteklær, noe han følte skapte en avstand. Dette var ikke kommentert på tidligere gudstjenestene. Dette viser hvordan ulike settinger skaper forventninger som påvirker hvilke utbyttebestillinger som legges inn. For Ivar ble dette skuffende og han uttrykte at gudstjenesten ga han mindre enn den tidligere på dagen.

5.6 *Kollekt som teologikollisjon*

I diskusjonen kom det også tydelig fram at de har en utbyttebestilling om at kollekten skal gå til et godt prosjekt som de kan stå inne for. Dette var en utbyttebestilling som ble helt tydelig forkastet. I analysen kom det fram hvordan kollektprosjektet skapte engasjement og diskusjon. Fordi deltakerne opplevde at dette var prosjekter som gikk imot deres verdier, valgte de å ikke «delta» i aktiviteten. Der er påfallende hvordan det å forkaste umiddelbart førte til mangel på deltakelse. Dette kan vise at den implisitte teologien i ulike handlinger kan ha mye å si for unge voksne. Et tilsvarende eksempel kan være der Ivar velger å la være å delta når han ikke kan stå inne for det som sies og synges.

Det kan være spennende å reflektere rundt hvor den «teologiske tålegrensen» går for å delta når man er uenig. I kollekten spiller kanskje økonomien inn der man som ung voksen med dårlig råd i enda større grad føler man må stå inne for det man gir penger til. Hvor viktig de enkelte teologiske punktene er for den enkelte, vil nok også spille inn. Noen kan for eksempel oppleve det lettere å synge om jomfrufødsel, selv om man ikke nødvendigvis tror på det, enn å synge om hovmodige mennesker som «fordømmes og taper sitt liv og sin sjel»¹³⁴ hvis man opplever en dom med to utganger problematisk. Her vil det være store individuelle forskjeller og mitt materiale har ikke et statistisk generaliseringspotensial til å antyde teologiske preferanser hos unge voksne.

---

¹³⁴ Fra andre vers i salme 261 i *Norsk salmebok 2013*.

5.7 Tilfredshet over kvantitet?

En skulle kanskje forvente at en forkastet utbyttebestilling ville ha stor innvirkning på gudstjenesteopplevelsen, men det var ikke tilfelle. Dette er et klart eksempel på hvordan tilfredsheten spiller inn. Etersom kollekten ikke fremstod som en viktig del av gudstjenesten for noen, hadde utbyttebestillingen lav verdi. Dermed ble skuffelsen liten og forkastelsen fikk relativt liten betydning for den totale gudstjenesteopplevelsen.

Tilfredsheten er også knyttet til andre utfall som f.eks. *andre tilbud*. En av «konkurrentene» til gudstjenesten er å være hjemme, noe Ivar uttrykker at han hadde foretrukket fremfor gudstjenesten. Det kan tenkes at å sove lenge er et tilbud som kan være ønskelig for mange unge voksne, og at morgenkaffen hjemme frister mer enn gudstjeneste, slik deltakerne gir uttrykk for, noe som gjør at en kveldsgudstjeneste passer dem bedre. Andre utfall er også knyttet til *annen type gjennomføring*. Deltakerne sammenligner de ulike gudstjenestene med hverandre og med tidligere gudstjenesteopplevelser. Hvert gruppeintervju sammenligner Oda gudstjenestene med dem hun vanligvis deltar på som er rettet mot unge voksne, og foretrekker de sistnevnte. Når hun skal beskrive sin opplevelse på den siste gudstjenesten, som er i hennes menighet, sammenligner hun den med tidligere gudstjenester hun har vært på i den menigheten. I deltakernes sammenligninger spiller også praktiske hensyn spiller inn. På den første gudstjenesten, som mange av deltakerne likte godt, gjør avstanden at de trolig ikke ville kommet igjen. Siden den fremstod som en «vanlig» gudstjeneste, kunne de motta samme utfall med mindre praktisk bry. Slik påvirker andre utfall deres vurdering av utbytte.

Kanskje er det også «andre utfall» som spiller inn i funnene til Rustan Skaar. Mens en av mine deltakere forteller at hun aldri har opplevd en gudstjeneste utenfor Dnk, er hennes deltakere aktive nettopp i andre kirkesamfunn som de kan sammenligne med. Gudstjenesteformen i Dnk opplever de som fremmed og ikke tilpasset dem. Således er det ikke overraskende at deres viktigste utbyttebestilling er knyttet til forkynnelsen; formen får de uansett ikke noe ut av. Derimot opplever de å få mer utbytte i andre menigheter, og velger heller dem.

Selv om en god del av mine deltakeres utbyttebestillinger ble innfridd på flere av gudstjenestene, er mange skeptiske til i hvor stor grad de ville kommet igjen på de ulike gudstjenestene. Kan det tyde på at graden av tilfredshet på de enkelte besvarelsene har større påvirkning enn antall innfrielse? Ivar uttrykker at det hadde vært mer sannsynlig å ta med en venn på den tredje gudstjenesten på grunn av profesjonaliteten på både musikken og presten; en besvarelse med høy grad av innfrielse som ga stor oppstemthet. Likefullt var skuffelsen over den uinnfridd utbyttebestillingen om profesjonalitet og ro i den andre gudstjenesten såpass stor at ingen av deltakerne uttrykte noe ønske om å komme igjen. Dette var en utbyttebestilling som var svært viktig for deltakerne og som ble oversett i så stor grad at den grunnleggende utbyttebestillingen ville utebli. Dette tyder i det minste på at graden av tilfredshet fremstår som svært sentralt. Antall innfridd utbyttebestillinger bør derfor alltid ses i lys av tilfredsheten for å forstå den totale opplevelsen av utbytte.

6 Utblikk

6.1 *De to tilkoblingspunktene*

Hvordan kan så Dnk innfri flere av de unge voksnes utbyttebestillinger på sine gudstjenester med stor grad av tilfredsstillelse? I lys av modellen vil jeg peke på to tilnærminger:

Den første tilnærmingen er rettet mot utbyttebestillingene og handler om å endre form for å tilpasse seg deres bestemte målgruppe. Dersom modelldeltakeren er den samme over lengre tid, vil den faktiske deltakeren samsvare mer og mer med den. Dette er fordi folk som ikke passer til modelldeltakeren, i begrenset grad vil oppleve å få innfridd sine utbyttebestillinger. I den første tilnærmingen handler det derfor om å arbeide for at modelldeltakeren i gudstjenesten passer unge voksne og skape god kommunikasjon slik at utbytte kan tas imot.

En slik tilnærming ser vi hos Majorstua+ og Hillsong Church. Majorstua+ sin strategi var tydelig målrettet der de så på elementer ved unge voksnes kultur, andre tilbud de konkurrerte med, og lagde gudstjenester med utgangspunkt i dette. Hos Hillsong trakk Gillebo særlig frem lovsangen som den kulturelle innpakningen rettet mot unge voksne; en innpakning som også skaper gjenkjennbarhet til den globale bevegelsen kirken er en del av.¹³⁵ Dette kan være en viktig strategi for å nå unge voksne. Kun det å ha et mer tilpasset språk, var noe som bidro til at mine deltakere opplevde at den siste gudstjenesten kommuniserte mer til dem.

Den andre tilnærmingen er rettet mot forventningene og handler om å lære opp unge voksne til å få utbytte av det man har å tilby. Meningen må gis til ritualet for at det skal opprettholde sin kraft.¹³⁶ I denne tilnærmingen former man den faktiske deltakeren til å bli likere modelldeltakeren. Dette kan blant annet sees i Wolowiecks bacheloroppgave hvor de momentene som var sentrale i ungdomsarbeidet var det som ble ekstra verdsatt i gudstjenesten. Ved å lære unge voksne hvordan de kan få utbytte, avklares også forventningene. Det kommuniseres hva man kan forvente og således hva man kan komme med utbyttebestillinger om.

---

¹³⁵ Gillebo, «Hillsong Church», 83–84.

¹³⁶ Stringer, *On the perception of worship*, 199–201; Brottveit, «Helt naturlig?», 90.

Disse to tilnærmingene er ikke dikotomier, men heller utfyllende aspekter. Også Majorstuen+ og Hillsong Church jobbet med opplæring og forventningsavklaring. Ved fokus på promotering fikk Majorstuen+ skapt forventninger om at gudstjenesten hadde høy kvalitet og at den var verdt for unge voksne å legge inn en grunnleggende utbyttebestilling på. Hillsongs sterke vektlegging av visjon kan både ses på som opplæring og forventningsavklaring. Ved å tydelig formidle hva de står for, blir det tydelig hva man kan forvente å få utbytte av. Samtidig forventes det at man slutter seg til visjonen, og man læres slik opp til å passe med gudstjenestens modelldeltaker. Når Gillebos deltakere trekker frem budskapet og fellesskapet som det viktigste, samsvarer det i stor grad med Hillsongs visjon.¹³⁷

I lys av disse to tilnærmingene kan Kaufmans bidrag om retradisjonalisering ses på som særlig aktuell. Dette er en prosess som tar i bruk den tradisjonen og formen man allerede har, og samtidig strekker seg mot målgruppen ved å retolke og ta i bruk tradisjonen på en ny måte som passer med dagens behov. Slik trenger ikke gudstjenesten å endre hele sin form for å øke tilfredsheten og innfri flere utbyttebestillinger. Heller kan den i en kombinasjon både lære opp og skape forventning om tradisjonen som en ressurs, samtidig som den gir den en ny aktuell mening så den kommuniserer bedre med unge voksne i dag. Nikolais utsagn om at salmene plutselig følte mer relevante bare ved at de ble spilt av band, viser at å arbeide med retradisjonalisering kan ha et stort potensial.

Ved å jobbe på denne måten vil gudstjenesten bruke begge sine tilkoblingspunkter i utbyttebestillingsmodellen. Ved å skape en modelldeltaker som samsvarer med målgruppen unge voksne, retter den seg mot utbyttebestillingene. Den søker å forstå hvilke utbyttebestillinger unge voksne har, og å kommunisere innfrielsen av disse på en best mulig. I tillegg vil Dnk med en forventningsavklaring og opplæring kunne påvirke forventningsprosessen. Slik kan den være med å forme hvilke utbyttebestillinger som legges inn slik at de unge voksne i minst mulig grad opplever skuffelse. En gudstjeneste som jobber med begge sine tilkoblingspunkt vil dermed trolig klare både å innfri flere utbyttebestillinger, og å øke tilfredsheten på disse innfrielsene slik at unge voksne fortsetter å legge inn sin grunnleggende utbyttebestilling på gudstjenester i Dnk.

---

¹³⁷ Gillebo, «Hillsong Church», 69.

6.2 Videre forskning

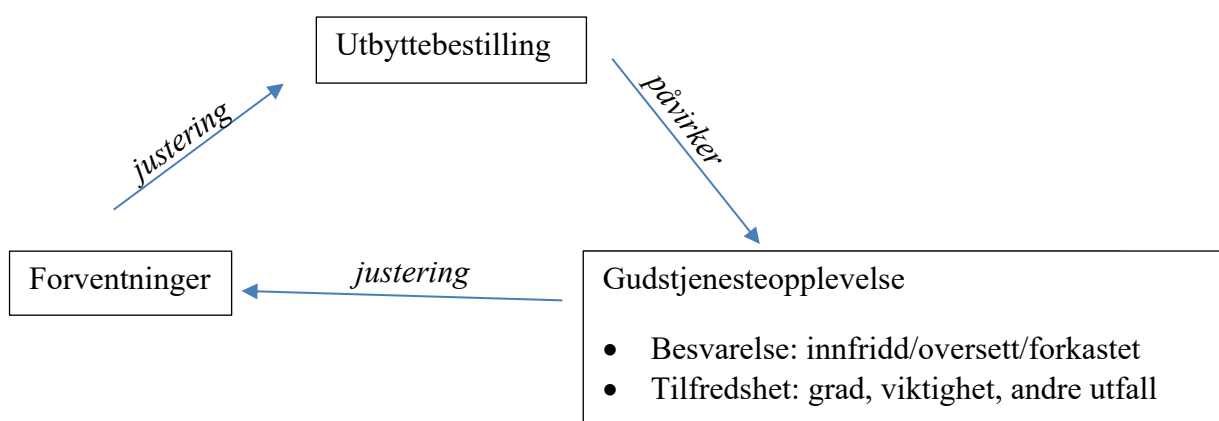
Til sist vil jeg si noen innspill om videre forskning. For det første kunne det vært spennende å utforske og utvikle modellen ytterligere. Et aspekt jeg ikke har undersøkt i særlig grad grunnet oppgavens struktur, er hvordan gjentatt gudstjenestedeltakelse i samme menighet påvirker gudstjenesteopplevelsen. I Gottman-teorien fremheves hvordan gjentatte besvarelser på invitasjoner fungerer som en slags «bank» som paret kan hente av under konflikt og som bevarer relasjonen. Kan en tilsvarende dynamikk gjelde med utbyttebestillinger? I Enggaards studie spilte forholdet til presten inn i opplevelsen av prekenen for de faste kirkegjengerne. På den siste gudstjenesten uttrykker Oda at hun har vært på bedre gudstjenester før i den samme menigheten, samtidig som det ikke virker som at det gjør henne ekstra skuffet. Kanskje fungerer de gode opplevelsene av innfrielse som en buffer som minsker skuffelse når gudstjenesten ikke innfrir? Dette er et aspekt i modellen som kan utforskes videre.

Jeg vil også oppfordre til videre forskning rundt unge voksnes spiritualitet og undersøke om den er i endring. I tilknytning til dette er videre forskning omkring prekener og prekenresepsjon interessant for å undersøke om det er en tendens med prekener som skuffer og om dette har sammenheng med en mulig synkende verbal/rasjonell spiritualitet. Sist kunne det vært spennende å forske på hvilke teologiske holdninger som fremstår som særlig viktige for unge voksne. Kan det tenkes at kirkens misjonale aktivitet er et område der unge voksnes holdninger kolliderer med hva de møter i kirken? Her må det likevel understrekes at unge voksne ikke er en homogen gruppe og at det vil finnes store demografiske forskjeller.

7 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg søkt å svare på hvordan forholdet mellom forventninger og unge voksnes gudstjenesteopplevelser i Dnk kan forstås. Gjennom SDI-modellen har jeg, med utgangspunkt i Gottman og Gottmans relasjonsteori om invitasjoner og økonomisk skuffelsesteori med utgangspunkt i Bell, utviklet konseptet *utbyttebestilling*. Dette er et konsept jeg anser har et generaliseringspotensial utover konteksten om gudstjenester og Dnk. Med tilpassede justeringer og utviklinger kan den trolig være nyttig for å analysere andre kontekster der mennesker deltar frivillig på en regissert, regelmessig aktivitet, som f.eks. fritidsaktiviteter eller kulturarrangement.

Konseptet *utbyttebestilling* handler om spesifikke ønsker om utbytte deltakere kommer med, og gjenkjennes ved at dersom den ikke innfris vil det generere skuffelse. Blir utbyttebestillingen innfridd vil det gi oppstemthet, selv om oppstemthet også kan forekomme uten at det har blitt lagt inn utbyttebestilling. En utbyttebestilling kan bli *besvart* på tre måter: enten *innfridd*, *oversett* eller *forkastet*. Det totale utbyttet er også knyttet til *tilfredsheten* som omhandler grad av innfrielse (eller ikke-innfrielse), hvor viktig de enkelte utbyttebestillingene er og andre utfall. Konseptet kan bli illustrert slik:

Konseptet peker på noen grunnleggende dynamikker. Først og fremst peker det på hvordan forventninger, utbyttebestillinger og gudstjenesteopplevelse påvirker hverandre i en hermeneutisk sirkelprosess. *Den grunnleggende utbyttebestillingen* handler om at så snart noen møter opp på gudstjenesten, vil de ha et underliggende ønske om å få en form for utbytte. Mange utbyttebestillinger er et positivt tegn, da det viser at man har forventning til at gudstjenesten klarer å innfri dem; en forventning basert på tidligere opplevelser. Derimot vil opplevelser av lite utbytte føre til lavere forventninger og færre utbyttebestillinger. Er forventningene lave nok vil man slutte å legge inn den grunnleggende utbyttebestillingen, altså slutte å møte opp. *Forkastes* utbyttebestillingene, vil «den grunnleggende utbyttebestillingen» raskere utebli enn om utbyttebestillingene kun blir *oversett*.

I oppgaven har jeg demonstrert hvordan konseptet kan brukes som et analytisk verktøy til å øke forståelsen av mitt utvalgs konkrete gudstjenesteopplevelser. Ettersom mitt utvalg er svært begrenset, kan ikke deres meninger brukes til å generalisere på et overordnet nivå. Ved derimot å knytte deres opplevelser opp mot konseptet om utbyttebestilling, har jeg søkt å øke generaliseringspotensialet til å kunne gjelde for flere gudstjenester og flere unge voksne. Sammen med annen relevant teori har dette pekt på flere funn jeg mener er relevante, og på utbyttebestillinger som kan argumenteres for å være mer generelle enn kun mitt utvalg. Noen av utbyttebestillingene de unge voksne i min oppgave legger inn er knyttet til gjenkjennbarhet, profesjonalitet, ro og tekstnære prekener. Disse kan forstås blant annet i lys av det allmennmenneskelige ønsket om trygghet, gudstjenestens modelldeltakere og teaterteori. Annen empirisk forskning har tidligere antydnet tendenser til at den verbale/rasjonelle spiritualitetsdimensjonen er blitt mindre fremtredende i gudstjenesten, mens den rituelle/estetiske og kontemplative spiritualitetsdimensjonen har økt. Mitt materiale peker i samme retning og svekker ikke den antydningen. Ettersom oppgaven har fokusert på Dnk spesielt, er det usikkert i hvor stor grad alle disse funnene kan generaliseres til gudstjenester utenfor Dnks kontekst.

Til sist har jeg spurt hvordan Dnk kan jobbe med å øke både antall innfridde utbyttebestillinger og tilfredstillelsen på disse innfrielsene. Mitt svar er: ved å arbeide med begge gudstjenestens tilkoblingspunkter i utbyttebestillingsmodellen. Ved å jobbe målrettet mot unge voksne, kan gudstjenestens modelldeltaker sammenfalle mer med denne gruppen. Da vil man oppdage og svare på flere utbyttebestillinger, og kommunikasjonen til unge voksne vil bedres slik at tilfredstillelsen på innfrielsene øker. I tillegg kan Dnk jobbe med opplæring og forventningsavklaring. Slik kan unge voksne få mer utbytte av gudstjenesten, både ved å forstå hvordan å hente ut mening av gudstjenestens elementer, og ved å lære hvilke utbyttebestillinger som er mulige og ikke mulige å legge inn og slik unngå skuffelse. Et eksempel på en måte å arbeide med disse to tilkoblingspunktene, er ved arbeid med retradisjonalisering, slik Kaufman har presentert.

8 Litteratur

- Alvesson, Mats. «Methodology for Close up Studies: Struggling with Closeness and Closure». *Higher Education* 46, nr. 2 (2003): 167–93.
- Anker, Trine. *Analyse i praksis: en håndbok for masterstudenter*. 1. utgave, 1. opplag. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2020.
- Askeland, Harald, og Stephen Sirris. «Majorstua+ Kirke for unge voksne». Evalueringsrapport. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole, august 2015.
- Bass, Diana Butler. *The practicing congregation: imagining a new old church*. Herndon, Virginia: Alban Institute, 2004.
- Bell, David E. «Disappointment in Decision Making Under Uncertainty». *Operations Research* 33, nr. 1 (februar 1985): 1–27. <https://doi.org/10.1287/opre.33.1.1>.
- Bendixen Rønkilde, Jette. «Liturgi: Fra skam til værdighet på en time». I *Skam: et forsømt aspekt ved kristendommen*, redigert av Mikkel Gabriel Christoffersen og Kjeld Slot Nielsen, 83–100. København: Eksistensen Akademisk, 2021.
- «bid». I *Cambridge Dictionary*. Åpnet 22. november 2022. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bid>.
- Brottveit, Gudrun, red. *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder: om å arbeide forskningsrelatert*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2018.
- Brottveit, Ånund. «Helt naturlig? Sorg og dødsritualer i et krysskulturelt perspektiv». I *Sorg*, redigert av Kari E. Bugge, Hilde Eriksen, og Oddbjørn Sandvik, 86–103. Bergen: Fagbokforlaget, 2003.
- Delquié, Philippe, og Alessandra Cillo. «Disappointment without Prior Expectation: A Unifying Perspective on Decision under Risk». *Journal of Risk and Uncertainty* 33, nr. 3 (desember 2006): 197–215. <https://doi.org/10.1007/s11166-006-0499-4>.
- Eliade, Mircea. *Det hellige og det profane*. 3. utg. Oslo: Gyldendal, 2002.
- Enggaard, Nete Helene. «Højmessen set fra kirkebænken: Frederiksberg Provsti». I *Tradition og fornyelse: teologiske perspektiver på gudstjeneste og liturgi*, redigert av Nete Helene Enggaard og Rasmus Nøjgaard, 39–88. København: Eksistensen, 2018.
- Eriksen, Thomas Hylland. «Innledning: Tryggheten og dens motstandere». I *Trygghet*, redigert av Thomas Hylland Eriksen, 1:11–32. Det transnasjonale Norge! 1. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.
- Fortsett å skape juleminner - Julegudstjenester i Den norske kirke*. Den norske kirke, 2022. <https://vimeo.com/779255875>.
- Gillebo, Emilie. «Hillsong Church. En kvalitativ feltstudie av Hillsong Church». Mastergrad, Universitetet i Oslo, 2021.

- Gottman, John, og Julie Gottman. «The Natural Principles of Love». *Journal of family theory & review* 9, nr. 1 (2017): 7–26. <https://doi.org/10.1111/jftr.12182>.
- Gottman, John M. *Snu deg til meg!: det du gjør i løpet av ett mikrosekund, avgjør hvor relasjonene dine ender opp*. The relationship cure. Oslo: Panta, 2018.
- Gottman, John M., Janice Driver, og Amber Tabares. «Repair During Marital Conflict in Newlyweds: How Couples Move from Attack–Defend to Collaboration». *Journal of Family Psychotherapy* 26, nr. 2 (3. april 2015): 85–108. <https://doi.org/10.1080/08975353.2015.1038962>.
- Gaarden, Marianne. *Prædikenen som det tredje rum*. Frederiksberg: Anis, 2015.
- Hammer, Espen. «Individualisering og trygghet i det senmoderne samfunn». I *Trygghet*, redigert av Thomas Hylland Eriksen, 1:33–52. Det transnasjonale Norge! 1. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.
- Heelas, Paul, og Linda Woodhead. *The spiritual revolution: why religion is giving way to spirituality*. Religion and spirituality in the modern world. Malden, MA: Blackwell Pub, 2005.
- Hellevik, Ottar, og Tale Hellevik. «Hvorfor ser færre unge lyst på livet? Utviklingen for opplevd livskvalitet blant ungdom og yngre voksne i Norge». *Nordisk Tidsskrift for Ungdomsforskning* 2, nr. 2 (2021): 104–28. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-02-02>.
- Hennink, Monique M, Inge Hutter, og Ajay Bailey. *Qualitative research methods*. Second edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2020.
- Henriksen, Jan-Olav. «Åpenbaring, erfaring og teologi». *Teologisk Tidsskrift* 2, nr. 4 (2013): 379–93.
- Horrocks, Christine, og Nigel King. *Interviews in qualitative research*. London: Sage, 2010.
- Jia, Jianmin, James S. Dyer, og John C. Butler. «Generalized Disappointment Models». *Journal of Risk and Uncertainty* 22, nr. 1 (2001): 59–78. <https://doi.org/10.1023/A:1011153523672>.
- Kaufman, Tone Stangeland. «A New Old Spirituality for Youth Ministry? Christian Discipleship and Practice in the Norwegian CrossRoad Movement». *Journal of Youth and Theology* 11, nr. 1–2 (2012): 40–58. <https://doi.org/10.1163/24055093-90000051>.
- . «‘Det tredje rom’ i trosopplæringsgudstjenester? Ulike interaksjonsformer i møte med forkynnelse for barn og voksne». I *Forkynnelse for barn og voksne: en studie av sju gudstjenester i trosopplæringen*, redigert av Tone Stangeland Kaufman, Side 188-226. Prismet bok 16. Oslo: IKO-forlaget, 2021.
- . «Mer enn ord?: Prekenhendelsen i noen homiletiske spenningsfelt». I *Forkynnelse for barn og voksne: en studie av sju gudstjenester i trosopplæringen*, redigert av Tone Stangeland Kaufman, 245–64. Prismet bok 16. Oslo: IKO-forlaget, 2021.
- Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, og Samisk kirkeråd. «Myndig tru - mangfoldige fellesskap: Kyrkje med og for aldersgruppa 18-30». Den norske kirke, 2009. <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/ukm-06-09-myndig-tru-b.pdf>.

- Kruse, Elise. «Ikke bare barnas høytid». *Vårt Land*. 13. desember 2022, paragr. Meninger. <https://www.vl.no/meninger/kommentar/2022/12/13/ikke-bare-barnas-hoytid/>.
- Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann. *Det kvalitative forskningsintervju*. 3. utg. Interview[s] learning the craft of qualitative research interviewing. Oslo: Gyldendal akademisk, 2015.
- Leganger-Krogstad, Heid. «Den fjerde veggen i gudstjenesten: gudstjenesteregi og -respons». I *Forkynnelse for barn og voksne: en studie av sju gudstjenester i trosopplæringen*, redigert av Tone Stangeland Kaufman, Side 58-89. Prismet bok 16. Oslo: IKO-forlaget, 2021.
- Mjaaland, Marius Timmann. «Prekenen som hendelse: Analyse av fire prekener på Maria budskapsdag». *Teologisk tidsskrift* 9, nr. 2 (15. oktober 2020): 22–37. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-0271-2020-02-03>.
- Norsk salmebok 2013: for kirke og hjem = for kyrkje og heim*. Norsk salmebok. Stavanger: Eide Forlag, 2013.
- Nystrand, Clara. «Nöd och nåd i aktuell svensk predikan». I *Predikan - i tid och otid*, 93:163–86. Svenskt gudstjänstliv 1. Totem, Polen: Artos och Norma bokförlag, 2018.
- Olsen, Harald. «Fra lærepreken til lysglobe: Ny spiritualitet i statskirkelige menigheter på Sørlandet». I *Mykere Kristendom?: Sørlandsreligion i endring*, redigert av Pål. Repstad og Jan-Olav Henriksen, 121–34. Bergen: Fagbokforlaget, 2005.
- . «Mot stillheten og skjønnheten: Endringer i sørlandske statskirkeprestens spiritualitet». *Halvårsskrift for praktisk teologi* 25, nr. 2 (2008): 37–48.
- . *Spiritualitet: en ny dimensjon i religionsforskningen*. Skriftserien (Universitetet i Agder) 127. Høgskolen i Agder, 2006.
- Opinion. «Medlemsundersøkelse for Den norske kirke 2020». Undersøkelse. Oslo: Den norske kirke, desember 2020. https://kirken.no/globalassets/kirken.no/aktuelt/filer%202020/medlemsundersokelsen/den%20norske%20kirke_medlemsundersokelse%202020%20total.pdf.
- Rafoss, Tore Witsø. *Unge voksne og Den norske kirke: medlemskap, tro og tilhørighet*. Bd. 2017:3. KIFO rapport (trykt utg.). Oslo: KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning, 2017.
- Rustan Skaar, Tove. «‘Trygt, men fjernt’: hvorfor går/går ikke motivert kristen ungdom til høymesse?». *Halvårsskrift for praktisk teologi* 27, nr. 1 (2010): 62–68.
- Røste, Fredrik. «Mer ungdomsgudstjeneste i gudstjenesten, hvis man ser det andre veien.»: Hvordan kan trosopplæringen gjøre ungdom kjent med gudstjenestens språk og praksiser? Og hvordan kan trosopplæringen skape engasjement for gudstjenesten slik at den kan oppleves som relevant for unge?». MF Vitenskapelig Høyskole, 2017.
- Schnell, Tatjana. *The Psychology of Meaning in Life*. London: Routledge, 2021.

- Statistisk sentralbyrå. «Den norske kirke». Åpnet 22. april 2022. <https://www.ssb.no/statbank/table/06929/tableViewLayout1/>.
- Stringer, Martin D. *On the perception of worship: the ethnography of worship in four Christian congregations in Manchester*. Birmingham: University of Birmingham Press, 1999.
- Tjora, Aksel Hagen. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 4. utgave. Oslo: Gyldendal, 2021.
- Tveitereid, Knut. «De gode vanene - eller en artikkel om hvorfor jeg er sterk tilhenger av konseptet 'ungdomsmenighet'...» *Reflektorium: nordisk tidsskrift for ungdomsstudier og religionspædagogik* 2, nr. 2 (2003).
- Ungdommens Kirkemøte. «Protokoll Ungdommens Kirkemøte 2021». Den norske kirke, 8. oktober 2021. <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/ungdommens-kirkemote/2021/protokoll%20%20%20%20ungdommens%20kirkemote%202021.pdf>.
- . «UKM 6/18 'Konfirmert – hva nå?' Ung i kirken 15 -30 år». Den norske kirke, 2018. <https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/ungdommens-kirkemote/2018/ukm-sak-6-18-konfirmert-hva-na---ung-i-kirken-15-30-ar---sakspapir.pdf>.
- Wolowiec, Benedicte. «'Unge voksnes gudstjenestepreferanser' - En kvalitativ undersøkelse av unge voksnes foretrukne gudstjenesteuttrykk og deres gudstjenestevaner.» Bachelor, MF Vitenskapelig Høyskole, 2022.
- Øierud, Gunnfrid Ljones. «Deltakerroller for konfirmanter». I *Gudstjenester med konfirmanter: en praktisk-teologisk dybdestudie med teoretisk bredde*, redigert av Elisabeth Tveito Johnsen, 12:158–201. Prismet bok. Oslo: IKO-forl., 2017.
- . «Gudstjenesters kommunikasjon og modelldeltakere: tilrettelagt meningsskapning og resepsjonsvilkår i ulike gudstjenester». Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2013.

9 Vedlegg

9.1 Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet:

«Hvordan opplever unge voksne ulike gudstjenester i Den norske kirke?»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan unge voksne opplever ulike gudstjenester i Den norske kirke. I dette skrivet får du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å få en bedre forståelse av hvordan unge voksne reflekterer rundt og opplever ulike gudstjenester i Den norske kirke. Økt forståelse av dette kan gjøre det lettere å lage gudstjenester som unge voksne trives på og ønsker å delta på. Studien er en del av en 30-poengs masteroppgave på MF Vitenskapelig Høyskole for teologi, religion og samfunn.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF Vitenskapelig Høyskole for teologi, religion og samfunn er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du er i aldersgruppen 18-30 og er medlem av Den norske kirke. Gjennom å høre med venner og bekjente har jeg fått kjennskap til at du kunne være aktuell for å delta i denne studien.

Hva innebærer det for deg å delta?

Ved å delta i forskningsprosjektet vil du bli del av en prosjektgruppe på totalt 4-5 personer. I denne gruppen skal dere sammen delta på 4 gudstjenester. Rett etter hver gudstjeneste vil det være et felles gruppeintervju på opp til en times tid. Gruppeintervjuene vil bli gjort lydopptak av.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Opptakene vil bli transkribert og anonymisert slik at du ikke vil kunne gjenkjennes i publikasjonen. Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data. Denne koblingsnøkkelen vil kun jeg ha tilgang til, mens veileder vil ha tilgang til det anonymiserte transkriberte intervjuet.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15. desember 2022. Etter prosjektslutt vil datamaterialet bli anonymisert ved at lydopptak slettes, samt koden med ditt navn og kontaktopplysninger. Anonymiserte opplysninger vil ikke slettes, men kan bli gjenbrukt bl.a. til annen forskning.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF Vitenskapelig Høyskole har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- MF Vitenskapelig Høyskole ved XXX(studentens navn) og veileder Tone Stangeland Kaufman, Tone.S.Kaufman@mf.no, 22590529
- Vårt personvernombud: Berit Widerøe Hillestad, personvern@mf.no, 22590595

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Tone S. Kaufman

(Forsker/veileder)

XXX

(student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Hvordan opplever unge voksne ulike gudstjenester i Den norske kirke?», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i 4 gudstjenester
- å delta i gruppeintervju i etterkant av gudstjenestedeltakelse

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

9.2 Intervjuguide

Introduksjon – Beskrivelse

- Hvis du skulle fortalt om denne gudstjenesten til en venn som ikke var der, hvordan ville du beskrevet den?
- Og hvis vennen spurte om du likte gudstjenesten, hva ville du svart?
  - o Hva likte du? Hva likte du ikke?
- Hvordan skiller gudstjenesten seg fra andre gudstjenester dere har vært på?

Refleksjon

- Utklippte bilder:
  - o Hvordan vil dere rangere disse med tanke på hva du likte best og minst? Hvorfor?
- Opplever du at gudstjenesten ga deg noe for troen din? Såkalt åndelig føde?
- Kunne du tenke deg og tatt med en venn på gudstjenesten? Hvem? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva kunne du gjerne ønske var annerledes på gudstjenesten?

Avrundning – Oppsummering

- Hvis du skulle valgt en spesiell ting du kommer til å huske fra denne gudstjenesten, enten god eller dårlig, hva ville det vært?
- Er det noe annet du/dere ønsker å kommentere om denne gudstjenesten, eller som du sitter igjen med som du føler du ikke har fått sagt?

9.3 Godkjenning NSD

9.3.1 Første godkjenning, original innleveringsfrist

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

07.01.2023, 20:51

[Meldeskjema](#) / [Master: Hvordan opplever unge voksne ulike gudstjenesteformer i D...](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

658067

Vurderingstype

Standard

Dato

02.08.2022

Prosjektittel

Master: Hvordan opplever unge voksne ulike gudstjenesteformer i Den norske kirke?

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig

Tone Stangeland Kaufman

Student

[REDACTED]

Prosjektperiode

20.07.2022 - 15.12.2022

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.12.2022.

[Meldeskjema](#)

Kommentar**OM VURDERINGEN**

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg.

VIKTIG INFORMASJON TIL DEG

Du må lagre, sende og sikre dataene i tråd med retningslinjene til din institusjon. Dette betyr at du må bruke leverandører for spørreskjema, skylagring, videosamtale o.l. som institusjonen din har avtale med. Vi gir generelle råd rundt dette, men det er institusjonens egne retningslinjer for informasjonssikkerhet som gjelder.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om religion frem til 15.12.2022.

LOVLIG GRUNNLAG FOR UTVALGET

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte i utvalget til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet

legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

Behandlingen av særlige kategorier av personopplysninger er basert på uttrykkelig samtykke fra den registrerte, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a og art. 9 nr. 2 a.

LOVLIG GRUNNLAG FOR TREDJEPERSON

Under datainnsamlingen kan det fremkomme personopplysninger om deltakende/medvirkende i gudstjenestene via gruppeintervju. Opplysningene som kan fremkomme vil anonymiseres fortløpende.

Prosjektet vil behandle personopplysninger om tredjeperson med grunnlag i en oppgave av allmenn interesse.

Vår vurdering er at behandlingen oppfyller vilkåret om vitenskapelig forskning, jf. personopplysningsloven § 8, og dermed utfører en oppgave i allmenhetens interesse.

Lovlig grunnlag for behandlingen av alminnelige personopplysninger er dermed at den er nødvendig for å utføre en oppgave i allmenhetens interesse, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e, samt for formål knyttet til vitenskapelig forskning, jf. personopplysningsloven § 8, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 3 bokstav b.

Behandlingen av særlige kategorier av personopplysninger er nødvendig for allmenhetens interesse (forskning), jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 e) og art. 9 nr. 2 j, jf. personopplysningsloven §§ 8 og 9. Samfunnsnyttene vil klart overstige ulempene for den enkelte. Prosjektet gjør nødvendige tiltak for å ivareta de registrertes rettigheter og friheter, jf. art. 89 nr. 1.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte i utvalget får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen, og ved at behandlingen er omfattet av nødvendige garantier

formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER - UTVALGET

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte i utvalget kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

DE REGISTRERTES RETTIGHETER – TREDJEPERSONER

Så lenge tredjepersoner kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og protest (art. 21).

Vi vurderer at det kan unntas fra informasjonsplikt etter art. 14 nr. 5 b), der personopplysninger ikke har blitt samlet inn fra den registrerte, ettersom det vil innebære en uforholdsmessig stor innsats å gi informasjon, sett opp mot nytten av å informeres.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring, videosamtale o.l.) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos oss: Lisa Lie Bjordal

Lykke til med prosjektet!

9.3.2 Andre godkjenning, utvidet frist

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

07.01.2023, 20:50

[Meldeskjema](#) / [Master: Hvordan opplever unge voksne ulike gudstjenesteformer i D...](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
658067

Vurderingstype
Standard

Dato
19.12.2022

Prosjektittel

Master: Hvordan opplever unge voksne ulike gudstjenesteformer i Den norske kirke?

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig

Tone Stangeland Kaufman

Student

[Redacted]

Prosjektperiode

20.07.2022 - 31.01.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.01.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen i prosjektslutt dato.

Vi har nå registrert 31.1.2023 som ny slutt dato for behandling av personopplysninger.

Ved ytterligere forlengelse kan det være nødvendig å informere prosjektdeltakerne.

Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson: Lisa Lie Bjordal

Lykke til videre med prosjektet!